

Проект № СВ006.2.22.128

„Повишаване на туристическия потенциал в Кюстендил и Куманово чрез модерна визия на регионите”, финансиран с Договор № РД-02-29-226/ 21.09.2022 г.

РИМСКИ ТЕРМИ, Кюстендил

Римските терми в Кюстендил са римски обществени бани. Намират се в централната част на град Кюстендил, в съседство с джамията „Ахмед бей“. Термите са изградени през 2 – 3 в. и са част от голям комплекс – асклепион. На площ от около 1000 m² са разкрити части от 6 помещения. Предполагаемата площ на сградата е около 3000 m². Големите правоъгълни помещения се свързват помежду си с входове, оформени от гранитни прагове със следи от двукрили врати. Всички помещения са снабдени с централна отоплителна

инсталация – хипокауст, употребен в две разновидности. Първият вид е от отвесни тухлени колонки или тръби в успоредни редици, покрити отгоре с големи тухли. Вторият вид е аркадосводова система от коридори. Между отделните помещения има засводени отвори за преминаване на топлия въздух. През едно от помещенията с посока югоизток-северозапад минава главният канал за топлия въздух от префурниума. Подът и стените на залите са били облицовани с мраморни плочи, профилирани корнизи и пиластри.

В някои помещения са открити полукръгли ниши и басейни. Находките от керамика, игли за коса, фрагменти от оброчни плочки, както и колективната находка от 61 сребърни монети от императорите Антоний Пий (138 – 161) и Гордиан II (238) датират сградата от 2 – 3 век. Отоплителните инсталации, полукръглитите ниши и басейни определят предназначението ѝ като обществена баня.

Римски терми

КРЕПОСТ ХИСАРЛЪКА, Кюстендил

Крепост Хисарлъка

Хисарлъка е късноантична и средновековна крепост. Намира се на най-високата равнинна част на хълма „Хисарлъка“, издигащ се на 2 km югоизточно от Кюстендил. Тя е архитектурно-строителен паметник на културата с категория „национално значение“. Крепостта е изградена в края на

4 – началото на 5 век. Поправяна през 6 век от Юстиниан I Велики (527-565) и станала една от най-големите византийски крепости. През 809 година влиза в пределите на България присъединена от хан Крум (803-814). Крепостта е граничен пункт до битката при Версикия през 813 година когато са разгромени войските на Михаил I Рангаве (812-813). Допълнително изградени стени, сгради и казарми са изградени по времето на Цар Симеон Велики (893-927). След обсадата на Преслав от Светослав Киевски (963-972) и Йоан I Цимиски (969-976) крепостта отново служи като граничен пункт но след Битката при Траянови врата през 986 година към България са присъединени още територии. През 1010 година влиза в пределите на Византия от Василий II Българоубиец (976-1025). Смята се че тук през 1040 година се води

битка като част от въстанието на Петър Делян срещу Михаил IV (1040-1042). През 1190 година отново влиза в пределите на България след като Иван Асен I (1185-1196) и брат му Петър II (1185-1197) разгромяват при Тревненския проход император Исак II Ангел (1185-1195, 1201-1202, 1204). През 1218 година България губи Македония от Теодор Комнин (1204-1230) и крепостта отново става част от границата. По времето на цар Иван Асен II (1218-1241) град Велбъжд става процъфтяващ град. Превзет е от ромеите след смъртта на Георги I Тертер (1281-1292) от император Андроник II Палеолог (1282-1323 (1323-1329)) но е възвратен отново след битката при Скафида през 1304 година. Тук през 1330 година се състои битката при Велбъжд при която сръбският крал Стефан III Дечански (1321-1330) разгромява армията на Михаил III Шишман Асен (1323-1330) който умира от раните си. След битката при Черномен през 1371 година се основава Велбъждкото деспотство начело с Константин Драгаш(1371-1395) а след смъртта му е превзето от Баязид I Светкавица (1389-1402). Твърдината е частично разрушена от Мехмед II Завоевателят (1444-1446, 1451-1481)

след 1453 година. Между 2007 и 2014 година е частично реставрирана с помощта на европейски средства. Крепостта има форма на неправилен многоъгълник, удължен в посока югоизток-северозапад, със средни размери 117/175 m и укрепена площ приблизително 21,17 дка. Североизточната част е силно стеснена и удължена. Формата на укрепената площ, местоположението на укрепителните съоръжения не са съобразени с класическите принципи на фортификация. Те следват конфигурацията на терена. В различни сектори на крепостната стена са разположени четиринадесет кръгли, триъгълни и правоъгълни кули; две порти и пет потерни. Най-главната и най-широка порта е на източната стена, близо до главния път. В средата на 2014 г. започват възстановителни работи по крепостта. Проектът е дело на арх. Юлий Фърков и предвижда частично възстановяване на крепостните стени и три от бойните кули с височина 14 метра, в които са разположени музейни експозиции. Заедно с реставрацията на крепостните стени се изграждат и лапидариум и театрон с 300 места.

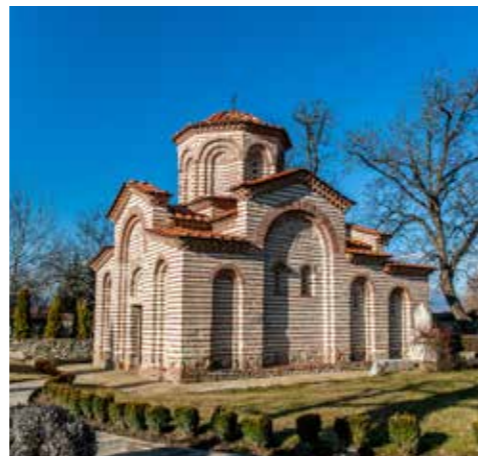

ЦЪРКВА „СВЕТИ ГЕОРГИ ПОБЕДОНОСЕЦ“, Кюстендил

„Свети Георги Победоносец“ е средновековна българска църква в град Кюстендил. Църквата се намира в квартал Колуша в подножието на планината Осогово. Колуша е седалище на кюстендилския митрополит по времето на Османската империя. Според архитектурните ѝ особености и неотдавна разкритите средновековни стенописи, датиранието ѝ може да се отнесе към XI-XII век. Тя е национален паметник на културата с голяма архитектурна, художествена и историческа стойност. Във вътрешността ѝ са разкрити стенописи от XII, XV, XVI и XIX век, представляващи редки паметници

на църковната живопис. Средновековната иконография, дело на майстори зографи от Солунската школа, е представена от християнските светци – Пантелеймон и Ермолай, Козма и Дамян, Мина както и от светиците Варвара, Неделя, Петка и Екатерина. Най-добре запазеният образ е на Св. Никола. След Освобождението между 1878 – 1882 г. църквата е обновена. Към нея е построена допълнителна част – преддверие и камбанария. Стените отвън и отвътре са покрити с нова мазилка и изписани от местни и самоковски майстори. В непосредствена близост до църквата е възрожден-

ската сграда, където са експонирани част от запазените възрожденски икони и други паметници на църковната живопис. Средновековните стенописи са редки паметници, носещи характерните черти на монументалната византийска живопис в България, а възрожденските – разширяват и обогатяват представите за българската църковна живопис от този период. Църквата притежава голяма историческа, художествена и архитектурна стойност. Окончателната реставрация на църквата е завършена едва през 2004 г.

ПИРГОВА КУЛА

Пиргова кула, Кюстендил

Пирговата кула е средновековна отбранителна кула в град Кюстендил. Намира се в центъра на Кюстендил, до градската „Чифте баня“ и джамията „Ахмед бей“. Названието „Пиргова“ произхожда от гръцката дума – „пиргос“, което означава кула. Състои се от приземие и три етажа. Строена е с

материали от античните терми. Фасадите са изградени с тухлена зидария около отворите и зглите. Снабдена е с един вход в приземието. Осветлява се от мазгали и прозорци на горния край на южната фасада. Под стрехата е вградена мраморна плоча с розета. Приземният етаж е служел за склад. Входът от изток е отворен през късно-Средновековие, когато кулата е превърната в склад за оръжие. В първия етаж са разположени засводен отвор от север, огнище за отопление и две бойници. Вторият етаж е организиран за продължително обитаване – с огнище, ниша, три прозореца и полуэтаж – галерия с ниша за хигиенни нужди. Третият етаж осигурявал кръговата отбрана с вертикални и кръгли бойници. Извършени са реставрационно-консервационни работи през 1966 г. от НИПК. Гредоредът на трите етажа, подовите нива и покривът са възстановени. Пирговата кула по своята архитектура и строеж принадлежи към типа на отбранителните кули от XV—XVI в. Тя представлява самостоятелна кула -бойница на местен феодал.

“СВ. ДИМИТЪР”, с. Драговищица

Черквата “Св. Димитър” се намира в централната част на село Драговищица, в непосредствена близост (зад) читалището. Черквата е изградена през 1880 г. от жителите на някогашното село Перивол, което след обединение със съседното Ямборано (през 1956 г.) образуват днешното купно селище Драговищица, наречено на течащата през него река. Периволчани издигат по-голям и просторен енорийски храм, след като старинната и малка черквица “Матер Божия” (Успение Богородично), в която са се черкували в продължение на векове и по това време доста порутена, започва да им става тясна. В построяването на новата черква участват жители от цялото село. Замогналите се вече селяни не пестят средства, като привличат едни от най-добрите майстори строители и зографи за времето си. Главен строител на храма е Димитър Димов – Писара, а по вътрешната украса работи видният самоковски художник Иван Доспевски. През социализма храмът бива значително занемарен, но след настъпване на т.нар. демократични промени е неколккратно обновяван и днес блести

с цялото си великолепие. Добра атмосфера във вътрешността на храма е постигната чрез изкусно изрисувани стенописи и иконостасни икони, всичките дело на големия зограф Иван Доспевски. Последният е проявил високо художествено майсторство в стенописите, отличаващи се с характерните за стила му свежест и живост на колорита. Прави впечатление изобразеният на тавана Саваот, открит върху топъл охров фон, заобиколен от ангелчета. Същият художник постига не по-малко съвършенство в изписването на иконите.

РИЛСКИ МАНАСТИР

Рилски манастир „Свети Иван Рилски“ е български ставропигиален манастир, сред най-значимите културни паметници в България, символ на страната, включен в Списъка на световното наследство на ЮНЕСКО. Разположен е в Югозападна България, област Кюстендил, община Рила. Основан е през X век от св. Йоан Рилски Чудотворец по горното течение на Рилска река. Сегашният манастир се намира в близост до село Пастра – недалеч от мястото на първоначалното му изграждане. Покрай него тече Рилска река.

Това е най-големият манастир в България – 5 етажа, като видими са 4 от тях. Тази особеност на сградата се обяснява с ограниченията, наложени от османската власт през 1834 г., когато са строени сегашните сгради. В партерния етаж се разполага музееят. Манастирът „Свети Йоан Рилски“ е построен на мястото на стара постница през 927 – 941 г. от св. Йоан Рилски Чудотворец (според някои автори – от неговите ученици) в Рила планина. В двора на днешния манастир през 1335 г. е издигната отбранителна кула и малка ед-

нокорабна черква от местния феодален владетел протосеваст Хрельо. Кулата е най-старата запазена сграда в манастирския комплекс. На върха на кулата се намира параклисът „Свето Преображение“ с ценни фрески от 30-те години на 14 век.

ЦЪРКВА „УСПЕНИЕ БОГОРОДИЧНО“, Кюстендил

Църква “Успение Богородично” Кюстендил

„Успение Богородично“ е възрожденска българска църква в град Кюстендил. Намира се в централната част на града, в непосредствена близост до централния площад. Построена е през 1816 г. като митрополитска църква в махалата Градец (Варош), на мястото на средновековната църква „Свети Никола“. По план е вкопана едноапсидна трикорабна псевдобазилика, с дървено

покрытие, с външни размери 23,6 x 14,4 m. Предполага се че иконостасът в женското отделение е първоначалният и след преустройството на църквата през 1833 г. е направен големият иконостас на олтара. Стените са изпълнени от ломен камък и сантрачни скари с масивен корниз (вълчи зъб). Колоните в наоса са дървени. От първия етап са запазени ценни икони, включително една от началото на XIX век от Тома Вишанов. Иконите на Свети Теодор Тирон и Свети Теодор Стратилат от 1818 г. са дело на Лазар Зограф от епирското село Горна Студена. През 1820 г. в двора на църквата е построено килийно училище. По късните преустройства се отнасят до остъкляване на нартекса (1894), разширяване на галерията за църковния хор (1914) и др. В църквата е погребан митрополит Иларион Ловчански и Кюстендилски. През 1998 г. църквата е определена за архитектурно-художествен паметник на културата с категория “национално значение”. Днес тя е действащ храм на Българската православна църква.

ЦЪРКВА “СВЕТИ МИНА”, Кюстендил

Църква “Свети Мина”, Кюстендил

„Свети великомъченик Мина“ е българска църква в град Кюстендил. Църквата се намира в западната част на града. Построена е през 1934 г. в съседство със старата възрожденска църква „Свети Мина“ по проект на архитект Антон Торньов. През 1923 г. църковното настоятелство на старата църква „Свети Мина“ взема решение да

бъде построен нов храм. Проектът на софийския архитект Антон Торньов печели първа награда на обявения конкурс. Основите на новия храм са положени на 20 юни 1926 г. По своята архитектура той е умален образец на църквата „Свети Александър Невски“ в София. Окончателното приемане на обекта става на 12 юли 1933 г. Освещаването на храма е извършено на 4 ноември 1934 г. от митрополит Стефан Софийски. Църквата впечатлява със своята архитектура, с двата високоповдигащи се купола с голям брой прозоречни ниши. Постройката е богато украсена с фасадни корнизи и орнаменти. Сградата е двуетажна, с изба под целия храм. Вътрешното пространство е покрито със стенописи. Църквата е една от най-внушителните и представителни църкви в цяла България, действащ храм на Българската православна църква.

СГРАДАТА НА ОБЩИНА КЮСТЕНДИЛ

Тя е една от най-представителните сгради. Построена е през периода 1889/1894 год. за нуждите на местното педагогическо училище от български и италиански майстори, по проект на виенски архитекти. Застроената площ е около 1500 кв. м. Представлява голяма и симетрична постройка, с провъгълна форма, с вътрешен двор, хубава входна част, украсена с 4 колони, съединени с широк корниз. Най-отгоре на зданието се откроява часовниковата кула, чиито механизъм е изработен от известния софийски майстор-Георги Михайлов. Нейната камбана е

взета от старата градска часовникова кула – „Саат кулеси“, която в миналото се е издигала откъм югозападната страна на площада, разрушена в началото на 20 век. Само до 1911 година уставът на читалището се променя 7 пъти. Камбаната е излята през 1429 год. в известния по това време в Югоизточна Европа рударски център Ново бърдо, между днешните градове Прищина и Враня в Южна Сърбия. По повърхността ѝ личи славянски надпис, който се смята за най-стария на Балканския полуостров. До 1915 год. сградата се използва за учебни цели. Най-напред от педагогическото

училище, а след това последователно от реалната и девическа гимназии. По време на Първата световна война в нея е настанен щабът на Главнокомандващия българската армия. През 1930 год. е отстъпена на Министерството на правосъдието, като постройката е преустроена в съдебна палата. През периода 1960-1972 год. в нея се помещава ОК на БКП, а след това ОНС – Кюстендил. Днес в нея се помещават Кметството в града и Общинският съвет.

Община Кюстендил

ХУДОЖЕСТВЕНАТА ГАЛЕРИЯ ВЛАДИМИР ДИМИТРОВ – МАЙСТОРА, КЮСТЕНДИЛ

Художествената галерия
Владимир Димитров – Майстора,
Кюстендил

Художествената галерия „Владимир Димитров – Майстора“ се намира в Кюстендил, ул. „Патриарх Евтимий“ № 20. Тя е сред Стоте национални туристически обекта на България. На 6 август 1944 г. в кюстендилската джамия Ахмед бей по инициатива на Драган Лозенски, Кирил Цонев и д-р Георги Ефремов на основата на сбирка от 50 творби на Владимир Димитров – Майстора се открива музейна сбирка и художествена галерия. На 24 май 1959 г. се открива самостоятелно обособе-

на Градска картинна галерия. Тя е разположена в сградата на бившата еврейска синагога. Фондът съдържа 152 картини на 18 кюстендилски художници. Галерията събира, съхранява и експонира творчеството на кюстендилските и други изтъкнати художници. През 1971 г. е открита юбилейната изложба на н.х. Никола Мирчев. На 24 ноември 1972 г., по случай 90-годишнината от рождението на Владимир Димитров – Майстора, е открита новата сграда на галерията (Авторски колектив: арх.

М. Минева, инж. А. Конфорти, инж. Г. Даскалов, инж. Желев, арх. Сл. Василев). Интериорът е подчинен изцяло на идеята за създаване подходяща среда на картините на Майстора. Той излъчва същата простота и хармония, както платната, експонирани върху изчистените стени плоскости на залите. Пространствата са решени на нива, свързани от общото естествено горно осветление на тавана и осигуряващи кръгова линия на движение. Всяко ниво е с възможности на отделно експози-

ционно пространство. Галерията разполага с 245 м. експозиционна площ и климатична инсталация. Фондът ѝ през 1984 г. наброява 2368 картини. В галерията периодично се откриват: художествените изложби „Кюстендилска пролет“ и „Струма“, както и редица гостуващи, персонални, юбилейни и други изложби.

ЕМФИЕДЖИЕВА КЪЩА, КЮСТЕНДИЛ

Музей „Емфиеджиева къща“ е къща с музейна етнографска сбирка на Регионалния исторически музей в Кюстендил, разкрита в дома на кюстендилския занаятчия Христо Лазов Казанджията. Паметник е на културата с местно значение. Къщата е построена е през 1874 г. Принадлежала е на Христо Лазов Казанджията, първомайстор от кюстендилския еснаф и виден радетел на българската църковна община в града. Разположена е в подножието на лесопарк Хисарлъка, в центъра на старата

кюстендилска махала „Лозенец“ (Баглък), която е била населявана предимно от заможни българи – занаятчи и търговци. В Емфиеджиевата къща, архитектурен паметник от епохата на Възраждането, е поместена музейната експозиция „Градски бит и култура на населението в Кюстендил от края на XIX и началото на XX век“. Експозицията в къщата музей показва наредба на градския дом на по-заможната част от интелигенцията в града: голям представителен салон с възрожденски мебели за посрещане на

гости, спално помещение, кухня с трапезария и малък салон за следобедни гостувания. Къщата е реставрирана по проект на арх. В. Слокоски.

КИЛИЙНО УЧИЛИЩЕ, КЮСТЕНДИЛ

Килийно училище, Кюстендил

Първото българско училище в града е построено през 1820 г. в непосредствена близост до черквата „Успение Богородично“. То е било килийно училище (начално училище през османското иго до създаването на взаимните училища). Помещавало се е в едностайна сграда, а издръжката е давана от църковните приходи. Учебното съдържание имало религиозен характер, преподавало се на

български език и се изучавали четене, писане и църковно пеене. То функционира до 1849 г. когато в църковния двор е построена новата сграда на взаимното училище, а старото килийно училище е съборено. Взаимното училище „Св.Св.Кирил и Методий“, което сега всички неправилно наричат Килийното училище всъщност е било светско начално училище, функционирало през периода 1849 - 1888 г. Първоначално е изградено масивното тяло на трикорабната училищна зала с размери 15 x 10 м. През 50-те години на XIX век са пристроени още 2 стаи. След Освобождението броят на учениците се увеличава значително. През 90-те години на XIX век от юг се изграждат две стаи и коридор във връзка със строежа на новата сграда на Педагогическо училище. Трите строителни етапа са установени по време на консервационно-реставрационните работи (1977 - 1981). Сега сградата на взаимното училище се ползва за различни културни прояви. Училището е обявено за паметник на културата.

АХМЕД БЕЙ ДЖАМИЯ, КЮСТЕНДИЛ

Ахмед бей джамия, Кюстендил

„Ахмед бей“ джамия, известна още и като „Инджили“, „Ингилиз“ или „Християнската джамия“ (на турски: Ahmed Bey Camii) е джамия в град Кюстендил, България. Джамията се намира в централната част на град Кюстендил, в съседство с римските терми. Джамията не функционира и понастоящем е изложбена зала на музея в Кюстендил. Построена е към средата на 15 век. На североизточната и стена стоят датите 1575 г. и 1577 г., но същите вероятно касаят по-късни реконструкции. Според предания е изградена върху основите на средновековната българска църква „Света Неделя“. Джамията е внушителна сграда с широк купол и мраморни стълбове и подпори. Входната аркада, покрита с три малки купола, е запазена в оригиналния си вид. Фасадите са разнообразни с островърхи арки – ниши над прозоречните отвори. Джамията е строена с каменни блокове и тухли от по-ранни епохи. Отличава се с декоративна тухлена украса, характерна за средновековната българска архитектура – корниз „вълчи зъб“, тухлена орнаментика и др.

ПАМЕТНИК НА ИЛЪО ВОЙВОДА, Кюстендил

Паметникът на Ильо войвода се намира непосредствено до Къщата-музей на Ильо Войвода в Кюстендил. Илия Марков Попгеоргиев, по-известен като Ильо войвода, Ильо Малешевски или Дядо Ильо, е български хайдушки войвода и е известен борец за освобождението на българите от Македония. Често е определян и като „последния хайдутин“.

Паметник Ильо Войвода

ДЕРВИШ БАНЯ, Кюстендил

Дервиш баня Кюстендил

Дервиш баня е средновековна османска обществена баня в град Кюстендил. Завършването на строителството ѝ съвпада със смъртта на Сюлейман Великолепни през „великолепния век“. Намира се в централната част на град Кюстендил. Построена е през 1566 г., видно от цифров надпис от червени тухли на фасадната стена на банята. Върху същата фасадна стена са

вградени още два тухлени надписа, посочващи годините 1604 г. и 1835 г., които вероятно указват на последващи ремонти на сградата. Банята е изградена от ломени каменни блокове и червени тухли. При строежа са използвани материали от стени на средновековната крепост. Най-голямото помещение е къпалницата с осмоъгълен басейн в средата, покрито с извисен купол с кръгли отвори за осветление. Съблекалницата е по-опростена и с правоъгълна форма, но не е запазена. Наименованието на банята е свързано с думата „дервиш“. При бекташите дервиш е една от четирите низши степени за послушници — ашък, талиб, мухиб и дервиш. Функционира повече от 400 години – до 1992 г. През 2005 г. е цялостно реставрирана. Архитектурен паметник на културата. Дервиш баня е обявена за паметник на културата в рамките на Националния архитектурен и археологически резерват “Пауталия-Велбъжд-Кюстендил”.

КЪЩА МУЗЕЙ „ИЛЪО ВОЙВОДА“, Кюстендил

Къща музей „Ильо войвода“ е музейна историческа сбирка на Регионалния исторически музей в Кюстендил. Намира се на ул. „Цар Освободител“ № 189, в източната част на града. Къщата е построена през 1870-те години на Правата улица (дн. „Цар Освободител“), в дъното на тесен и стръмен парцел, ориентирана на северозапад към оживлението на Правата улица. Плановата композиция има ос на симетрия, подчертана с къшка над входа. След Освобождението от 1878 г. до 1898 г. в къщата живее Ильо войвода – един от най-бележитите дейци на българското националноосвободително движение, командир на доброволческа чета в Руско-турската освободителна война от 1877-1878 г. В реставрираната къща на Ильо войвода е уредена експозицията на тема „Националноосвободителните борби на населението от Кюстендилския край“. Тя проследява борбите на българското население

от XV век до Освобождението и приноса му за освобождението и обединението на българския народ в края на XIX и началото на XX век. Къщата е паметник на културата.

Къща музей “Ильо Войвода” Кюстендил

АЛАЙ БАНЯ, Кюстендил

Алай Баня, Кюстендил

Алай баня (Войнишката баня) е обществена баня в град Кюстендил, построена върху основите на късносредновековна турска баня. Първоначалната турска баня е частично разрушена след Освобождението, и е възстановена през 1912-1914 г. като неголяма двуетажна сграда с едно отделение. Тя има и външна чешма с минерална вода. През 1928 г. е модернизирана и преустроена в сегашния си вид. Днес банята включва сауна, басейн за релаксация, масажно отделение и спомагателни съоръжения.

РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ КЮСТЕНДИЛ, ЗАЛА „АСКЛЕПИЙ“

Регионален исторически музей Кюстендил откри нова археологическа експозиция, която е уредена в зала „Асклепий“ (срещу хотел „Велбъжд“). Тя включва експонати от целия Кюстендилски регион. Представените материали и техният широк хронологически диапазон дават възможност на посетителя да се информира за културно-историческото развитие на района и да се потопи в многовековните пластове на времето от VII-VI хил. пр.хр. до XVII в. В раздел “Античност” предримската епоха е илюстрирана с

погребален инвентар от тракийски некропол (VII-VI в. пр. Хр.) накити, глинени съдове, предмети от бита, оръжие. Интерес представлява бойно снаряжение на тракийски аристократ (IV - III в. пр. Хр.) от с. Долна Козница. От римска Пауталия и прилежащите ѝ територии са показани керамика, апликации към колесници, пауталийски монети, бюстове и статуетки на богове от гръко-римския пантеон, мраморни релефни оброчни плочи на Тракийски конник, на Зевс и Хера, Асклепий, Хигия и Телесфор, на Митра, бюстовете на Зевс

и Хера от светилището при с. Копиловци, II в., и др. Експонирана е трако-римска четириколка от с. Радловци, III в.

Музей, зала “Асклепий”, Кюстендил

РЕГИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „ЕМАНУИЛ ПОПДИМИТРОВ“, Кюстендил

Регионална библиотека “Емануил Попдимитров”, Кюстендил

Регионална библиотека „Емануил Попдимитров“ се намира в централната част на Кюстендил, на ул. „Любен Каравелов“ № 1. Тя е най-голямата общодостъпна научна библиотека на територията на Област Кюстендил. През 1869 г. в Кюстендил се създава читалище „Братство“. Почти всички средства се използват за закупуване на книги, вестници и списания, с които се създава първия читалищен библиотечен фонд. Библиотеката в съвременния си вид е създадена в изпълнение на

Указ 20/1959 г. „За ново административно деление на територията на НРБ“. Обособена е на базата на градската читалищна библиотека при Образцово народно читалище „Васил Коларов“ (бивше и настоящо читалище „Братство“) под името „Окръжна методическа библиотека“. Тя заема западното крило на читалищната сграда и разполага с ограничена библиотечна площ с отдели „Обратчиталищен библиотечен фонд. Библиотеката в съвременния си вид е създадена в изпълнение на

РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ

Регионалният исторически музей „Академик Йордан Иванов“ е създаден през 1897 г. Той е един от най-старите и най-големи музеи в България. Носи името на видния български историк, археолог и фолклорист Йордан Иванов. На 3 ноември 1897 г. към Кюстендилското педагогическо училище се открива първата музейна сбирка, създаването на която е одобрено с предписание

№ 17323 от 1 декември 1897 г. на Министерство на просвещението. Той е първият в Югозападна България и третият в страната училищен музей, след тези на Априловската гимназия в Габрово и на Старозагорското мъжко трикласно училище. В края на 1907 г. е приет Правилник на музея към читалище „Братство“, който започва да функционира от 1 януари 1908 г., като втори музей в града с уредник учителят Георги Златевски. Програмата на музея предвижда да бъдат разкрити разделите: читалищно дело; домашен бит; жилище и покъщнина; поминък, носия, съобщения и търговия; история и археология; география; животни и минерали. На 6 август 1944 г. читалищният музей прераства в градски музей с галерия. От 1960 г. има статут на Окръжен исторически музей. От 1992 г. носи името на акад. Йордан Иванов.

АРКАТА, Кюстендил

Арката в действителност е отломка от събореното пред 1981 год. кюстендилско читалище „Братство-1869“, съществуващо и до днес. То е място, натоварено с много значения и много специално за Кюстендил. Създаденото читалище е първото читалище в Кюстендил основано на 01.07.1869 година, под името Българско читалище и се помещава в сградата на училище „Кирил и Методий“. Читалището е било театрален комплекс с библиотека, строен с дарения от всички кюстендилци. То бива преименувано на „Братство 1869“. В него са се провеждали много беседи на различни теми, театрални трупи са изнасяли своите представления на сцената му. На

по-късен етап управляващите решават да съборят рушащата се сграда, поради липса на финанси за нейното реставриране. След многократни опити да се събори източната стена – тя остава. Сега тя е емблема на града и е известна под името „Арка“. Днес зад арката има сцена и красива градинка с пейки, където се провеждат редица културни събития. В парковото пространство акцент е монумента Паметник Булаир - Паметник на руски воители, загинали в Руско-турската война 1877-1878 г. и българските воители, загинали в Балканските воители 1912-1913 г. и Първата световна война 1914-1918 г.

ОБЩНСКИ ТЕАТЪР, Кюстендил

Кисимов, Стойчо Мазгалов, Виолета Минкова, Пламен Сираков и др. Новата сграда на театъра е открита на 07 февруари 1979 година, а на 16 декември 2008 година е открита нова камерна зала за куклен театър. Основните зали в сградата на Общински театър са: голяма, камерна, танцова и изложбена зали. Голямата зала на театъра разполага с балкон и партер с 689 седални места. Сценичната механизация и наличието на оркестрийна дава възможност за провеждане, както на театрални, така и на оперни и оперетни спектакли и симфонични концерти. Нейните размери и технически възможности я правят най – голямата зала за сценични изкуства в цяла Югозападна България. От м.март 2011 г. в театъра е създаден и кино салон с модерна техника за 3D прожекции. В периода 2020 – 2022 г. Общинският театър и парка около него са изцяло обновени в изпълнение на проект „Обновяване/реконструкция на Общински театър Кюстендил и изграждане и възстановяване на зона за отдих парк „Театъра“, финансиран по Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020г.

До 1948 година театъра не е съществувал самостоятелно, а е бил част от дейността на читалище „Братство“. През 1948 година става общински и се обособява като самостоятелна институция с директор Крюгер Николов. С указ на Държавният съвет от януари 1953 година театъра става Държавен народен театър – Кюстендил, а през 2005 година театъра отново става общински. Големи и известни български артисти са гастролирали на Кюстендилска сцена: Георги Калоянчев, Стоянка Мутафова, Иван Янчев, Виолета Донева, Любомир Кабакчиев, Меглена Караламбова, Стефан Гецов, Георги Георгиев – Гец, Йосиф Сърчаджиев, Асен

КЪЩА МУЗЕЙ „ДИМИТЪР ПЕШЕВ“, Кюстендил

Къща музей „Димитър Пешев“, Кюстендил

Къща музей „Димитър Пешев“ е музейна историческа сбирка към Регионалния исторически музей в Кюстендил. Тя е паметник на културата. Възстановената къща на Димитър Пешев се намира на ул. „Цар Симеон I-ви“ № 11, в центъра на града, зад Художествената галерия „Владимир Димитров-Майстора“. През 2002 г. Община Кюстендил и посланикът на Израел г-н Емануел Зисман реализират проект за възстановяване къщата на Димитър Пешев и превръщането ѝ в

музей. Тя е точно копие на родната къща на политика, адаптирана в центъра на града. Постоянно действащата изложба с оригинални вещи, снимки и факсимилета, разказва за събитията от март 1943 г. и за световно признатите заслуги на Димитър Пешев и неговите кюстендилски съграждани – Петър Михалев, Асен Суичмезов, Владимир Куртев и Иван Момчилов, допринесли за спасяването на евреите в България.

ПАРК ГАЛЕРИЯТА, ПАРК БАНЩИЦА, ДЕТСКА ПЛОЩАДКА ПРИ ПЕЕЩИТЕ ФОНТАНИ, ДЕТСКА ПЛОЩАДКА ПРИ ДРАМАТИЧЕН ТЕАТЪР

Обектът е реализиран по проект „Благоустройство на градската среда в Община Кюстендил“, по Оперативна програма „Региони в растеж“, Приоритетна ос 1: „Устойчиво и интегрирано градско развитие“, по процедура BG16RFOP001-1.030 - Изпълнение на интегрирани планове за градско възстановяване и развитие 2014-2020 - Кюстендил, Инвестиционен приоритет „Градска среда“.Основната цел на проекта бе подобряване на физическата и жизнената среда и ревитализиране на приоритетни градски части в град Кюстендил, като предпоставка за интегрирано градско развитие, осигуряващо устойчива и екологична градска среда с по-високо качество за живот и работа.

Специфичните цели на проекта, които се постигнаха са:
- Подобряване на физическата и жизнената среда на приоритетни градски райони;
- Създаване на достъпна архитектурна градска среда;
- Осигуряване на безопасна, устойчива и с високо екологично качество градска среда за местното население.Основните обекти на интервенция са:
- зона за отдих парк Галерия;
- поречието на река Банщица;
- благоустройство на УПИ XVIII кв. 270, Кюстендил.

ДЕТСКИ ПЛОЩАДКИ, Кюстендил

Обектът е реализиран по проект „Създаване на привлекателна градска среда в Община Кюстендил“ по процедура BG16RFOP001-1.001-039 „Изпълнение на Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие“ от Оперативна програма „Региони в растеж“ (ОПРР) 2014-2020

Общата цел на проектното предложение „Създаване на привлекателна градска среда в Община Кюстендил“ бе да подобри физическата

и жизнената среда и да ревитализира приоритетни градски части в град Кюстендил като предпоставка за интегрирано градско развитие, осигуряващо устойчива и екологична градска среда с по-високо качество за живот и работа, която ще допринесе за развитието на град Кюстендил като център на иновациите, предприемчивостта и икономическия растеж в агломерационния ареал. Специфични цели:
- Повишаване на естетическото и екологично

качество на градската среда в Община Кюстендил, допринасяща за балансирано икономическо развитие и задържане на младите хора в региона;
- Създаване на по-добри условия за живот, социално включване и интегриране на групите в неравнопоставено положение чрез обособяване на места за игра, спорт, отдих, рекреация и социални контакти за различни възрастови групи;

- Повишаване на инвестиционната атрактивност на агломерационния ареал чрез създаване на качествено нов градски облик - благоустройство и ревитализация на „Колушко дере“, разположено между река Банщица и средновековна църква „Св. Георги“.

ЧИФТЕ БАНЯ, Кюстендил

Чифте баня е обществена баня в град Кюстендил, построена върху основите на късносредновековна турска баня. Намира се в централната част на град Кюстендил, между улиците „Христо Смирненски“ и „Стефан Караджа“, до джамията „Ахмед бей“. Първоначалната турска баня е построена през 1489 г. от Сюлейман паша върху основите на Пауталийския асклепион. През 1901 – 1902 г. общинската управа си поставя за задача да превърне Кюстендил в „европейски тип балнеологичен курорт“. Макар че грандиозният

план не е доведен докрай, са осъществени редица дейности: през 1908 г. са каптирани топлите минерални извори в подножието на Хисарлъка; изграден е водопровод; през 1910 г. късносредновековната „Чифте хамам“ е частично разрушена и върху основите и е изградена нова модерна градска баня, със самобитна архитектура, по проект на архитект Христо Ковачевски. Преустройството и реконструкцията на банята завършват през септември 1913 г. Сградата е на два етажа и се състои от две

отделения – мъжко и женско, всяко от които има по три басейна. Банята се захранва с топла минерална вода. Банята се използва и днес, и е предназначена и за балнеология. Около нея е устроен паркът „Банска градина“ с декоративни дървета и цветни лехи.

Чифте баня, Кюстендил

ЦЪРКВА „СВЕТИ АТАНАСИЙ“, С. БОБОШЕВО

„Свети Атанасий“ е късносредновековна българска църква в град Бобошево, област Кюстендил. Църквата се намира върху обширна тераса в градските гробища, в т.нар. Горна махала на град Бобошево. Малка, еднокорабна църква с полукръгла апсида и с анти. Дълга е 8 м и широка 5 м. (външни размери). От лявата страна на апсидата се намира проскомидийната ниша, а вдясно – четвъртата, на диаконика. На северната страна има малка, полукръгла ниша – умивалня. Църквата е имала сводово покритие, което при реставрацията и е заменено със стреховидно. През XVIII век е прибавен закрит притвор, а през 1926-27 г. е изграден нов притвор с трапезария. Стените на

първоначалната църква, дебели 0,70 м. са каменни. Църквата е била изписана изцяло отвътре, а западната фасада – и отвън, съобразно установения канон. Съгласно получетливия киторски надпис на южната стена църквата е построена през 1590 или 1600 г. До 29 октомври 1862 г. тя е главна църква на селото и в нея се черкуват бобошевци и хора от съседните села. След построяването на голямата църква „Света Богородица“, „Свети Атанасий“ е превърната в гробищна църква. През есента на 2009 г. църквата е частично обновена (направена е външна изолация и боядисване, поставена е ПВЦ дограма) от местни ентузиастични. Ремонтът е направен без съгласуване с НИПК – София и РИМ – Кюстендил, като е подменен автентичния външен облик на сградата. Стенописите в олтарната апсида и патронната ниша над входа са дело на банския зограф Димитър Молеров.[1] Стенописите в църквата са в много лошо състояние, покрити с дебел слой сажди и прах, но за щастие, не са „обновени“ при ремонта и очакват вещата намеса на специалисти-реставратори.

„СВЕТИ ТЕОДОР“, С. БОБОШЕВО

„Свети Тодор“ или „Свети Теодор“ е средновековна българска църква до град Бобошево, област Кюстендил. Църквата се намира на 2 km северно от град Бобошево, върху възвишение на десния бряг на река Струма, в местността Селище. Относно датировката на църквата има противоречия. В. Миков я отнася към XIII—XIV в., Н. Мавродинов – XII в., а Д. Панайотова – към първата четвърт на XI в., а стенописите – вторият пласт, датира от първа-

та половина на XIV век. Патрик Льокак обаче е на мнение, че вторият слой е създаден през XVII в. В архитектурно отношение църквата е от най-старите в България от т. нар. тип на свободния кръст. През 1962 г. тя е опакована с дървен градеж в очакване на пълната ѝ реставрация, но по-късно дървеният градеж е свален. Църквата е архитектурно-художествен паметник на културата с национално значение (ДВ, бр. 38/1972). По тип принадлежи към кръстополните църкви с издаващи се свободно рамене на кръста. Има дължина 7,4 м и ширина 6,21 м. Полукръглата апсида е прорязана от тесен, дълъг прозорец. Куполът е стъпвал върху цилиндричен барабан, осветяван от четири прозорци. Църквата е градена от камък, а куполът и сводовете от тухли. В купола редиците тухли са замазани през един ред, тъй че се получава ефектна декоративна украса. По стените на църквата са запазени стенописи в два пласта. Тези от ранния пласт са унищожени, а тези от втория представляват ценни творения на българската средновековна живопис.

БОБОШЕВСКИ МАНАСТИР „СВЕТИ ДИМИТЪР“

Бобошевският манастир „Свети Димитър“ е недействаща българска православна църква, манастирски католикон, построен през IX-X век край днешния град Бобошево, област Кюстендил. В миналото е бил известен и като Руенски, но понастоящем Руенски манастир се нарича друг, действащ манастир в района, построен над село Скрино в края на XX век. Манастирът се намира на около 4 km северозападно над Бобошево, южно от село Доброво. От манастира днес е оцеляла само манастирската църква, която е реставрирана изцяло, част от воденицата и стопанска постройка по пътя за манастира. Църквата е архитектурно-художествен паметник на културата с национално значение (ДВ, бр. 38/1972). Манастирът възниква в началото на X век, като първоначално се намира на над с. Скрино. В манастира започва своя монашеския път и св. Йоан Рилски. Манастирът е разрушен след завладяването на България от османските турци. Възстановен е по времето на султан

Баязид II (1481-1512), но не на старото си място, а на югоизток – над Бобошево. В продължение на няколко века манастирът е важно средище на просветата не само за монашеското братство, но и за българския народ. След Освобождението манастирът постепенно обеднява и запустява – в него престават да идват монаси и управлението му се поема първо от Бобошевската община, а впоследствие – от местните свещеници. Освен църквата манастирският комплекс към 1930 г. включва още жилищни постройки, готварница, фурна, хамбар и стопански постройки – плевня, воденица, обори, ракиджийница. Цялата вътрешност на църквата, без притвора, е изписана с традиционната за този тип църкви стенопис. В нея са застъпени няколко художествени традиции; фигурите са раздвижени, образите – емоционални, а лицата изразителни. Тонове са тъмни, наситени, добре хармонизирани. Правят впечатление многофигурните композиции. Църквата е построена след 1481 г. Стено-

писите датират от 1488 г. и са дело на охридската школа.

„ФАТИХ МЕХМЕД“ ДЖАМИЯ, КЮСТЕНДИЛ

„Фатих Мехмед“ (на турски: Fatih Mehmed Camii) е мюсюлмански храм в град Кюстендил. Намира се в централната част на град Кюстендил, на ул. „Цар Освободител“. Джамията не функционира. Джамията носи името на 7-ия османски султан Мехмед II (1444 – 1446 и 1451 – 1481), известен с прозвището си „ел-Фатих“ (Завоевателя). През 17 век в Кюстендил е имало 17 джамии, а в София са били между 150 и 300. Построена е от Хараджи Кара Мехмед бин Али, един от известните строители на обществени сгради в Кюстендил. Предполага се, че е дело от средата на XV век на последните полусамостоятелни владетели на Константиновата земя – Яков Драгаш и Стефан Драгаш. Датировката ѝ сочи 1531 г., като е изписана с тухли в източната част на купола, но вероятно

ПАМЕТНИК НА ЛЮДМИЛ ЯНКОВ

Людмил Янков е български алпинист, поет и писател, роден в гр. Перники живял в гр. Кюстендил. Участва в експедициите „Лхотце 81“, като стига до 7950 м, и „Еверест 84“, когато с невероятна скорост се изкачва от 7170 м до кота 8500 м, за да окаже помощ на Христо Проданов. В многогодишната история за покоряване на Еверест няма подобен пример на човешка саможертва и героизъм. Тогава той получава сериозни травми вследствие на измръзването. Загиба на 17 април 1988 г. под връх Камилата в Рила. Носител е на орден „Георги Димитров“ – най-високото отличие на НРБ, международната награда „Феърплей“, „Спорт, етика, мъжество“ на в. „Спорт“ и др. Посмъртно е удостоен със званието „Почетен гражданин на Кюстендил“.

ЦЪРКВА „СВЕТИ ИЛИЯ“, с. Бобошево

„Свети Илия“ е късносредновековна българска църква в град Бобошево, област Кюстендил. Църквата е построена през 1687 г. Намира се в източната част на град Бобошево, под местността „Бялата пръст“. Представлява малка, еднокорабна и едноапсидна църква с дължина 7,20 м и ширина 5,30 м., без апсидата. В надлъжните стени са вместени два певника, широки по 1,30 м и дълбоки 0.70 м. На запад сградата завършва с анти. На източната фасада има и една аркирана ниша, а на западната – три. Градежът на църквата е от ломени камъни с хоросанова spojка и дървени сантрачи.

Запазени са значителни части от стенописите, които са покривали цялата вътрешност на сградата. Ранната стенопис (върху свода и горната част на стените) е от XVII век, а по-късната – от 1898 г., според ктиторския надпис над апсидната ниша. Декоративната система на стенописната украса е характерна за еднокорабните средновековни църкви на Балканите. Върху свода са изписани ликовите на Христос и старозаветните пророци в два фриза, по раменете на свода и по стените – евангелски сцени. Под тях върви пояс от медальони с изображения на светии, по надолу са

следвали светци в прави пози и цокъл, които сега са унищожени. Иконостасът, от който са запазени значителни части, също е от XVII век. Църквата чества деня на светеца – Илинден на 20 юли.

ЦЪРКВА „СВЕТИ НИКОЛА“, с. Вуково

„Свети Никола“ е късносредновековна българска църква в село Вуково, община Бобошево, област Кюстендил. Църквата се намира на около 2 км южно от селото, в дълбок и труднодостъпен дол, при старите селски гробища. Еднокорабна, едноапсидна, триконхална църква, без притвор, с плитка арка на западната фасада, с външни

размери 4,43 X 2,75 м. Сводът е полуцилиндричен. В конхите са прорязани малки тесни прозоречни отвори. Изградена е от ломени камъни, споени с бял хоросан. Покривното покритие е от нацелени каменни плочи. Църквата е полувкопана в земята. Цялата вътрешност е била изписана, а също и арката на западната стена. От стенописите са останали частични фрагменти. Църквата е построена през XVI в., от който период е и запазения живописен слой. Времето и невежеството са нанесли върху стенописите тежки повреди и от тях са запазени само незначителни фрагменти. Църквата носи името на Свети Никола или Свети Николай Мирликийски Чудотворец (270 – 343). Той е източноримски духовник, епископ на град Мира Ликийска в областта Ликия.

ЦЪРКВА „СВЕТА ПЕТКА“, с. Вуково

„Света Петка“ е късносредновековна българска църква в село Вуково, община Бобошево, област Кюстендил. Разположена е на левия бряг на река Струма, в източната махала на селото. Еднокорабна, едноапсидна църква, без притвор, с пиластри, образуващи плитка арка на западната фасада, с външни размери 8,10 X 4,34 м. Сводът е полуцилиндричен. Излизащите на западната фасада анти и издадената апсида на източната стена раздвижват архитектурния обем. Полукупърглата апсида е прорязана от малко, тясно прозорче. Градена е от ломени камъни, споени с бял хоросан. Цялата вътрешност е била изписана, а също и западната външна страна. Стенописите в църквата, доста добре и цялостно запазени, се отличават с богата пластична култура и са ценно свидетелство за развитието на късносредновековната религиозна живопис в

България и на Балканите. Църквата е построена през XVI в. Стенописната декорация, както гласи ктиторският надпис върху западната стена на наоса, е изпълнена през 1598 г. със средствата на група заможни жители на селището. Декоративната система на стенописите е изградена от традиционни медальони с изображенията на Христос в свода, фризове от медальони с образи на пророци и светци, сцени и прави фигури на светители под аркада. Сред образите на светителите и мъчениците се намира едно от най-ранните изображения на свети Сава Сръбски (значително предшестващо късните му изображения от Възраждането), изображения на свети Силвестър, папа Римски, и на свети Бонифаций, популярни за западнокристиянското изкуство.

ЦЪРКВА „СВЕТИ АРХАНГЕЛ МИХАИЛ“, с. Горановци

„Свети Архангел Михаил“ е средновековна българска църква край село Горановци, община Кюстендил. Църквата се намира на 2 км северно от село Горановци и на 17 км от град Кюстендил, вдясно от шосето за село Долно Уйно, на десния бряг на река Драговищица. Църквата е изградена върху основи на по-стара църква. Някои автори предполагат, че старата църква е била разрушена в XII век, по време на печенежките нашествия. Градежът е от ломени камъни, споени с бял хоросан. Представлява малка еднокорабна и

едноапсидна църква с дължина 6,85 и ширина 4,35 м, без притвор. На изток завършва с полукръгла апсида. Покрита е била с полуцилиндричен свод, който сега е възстановен. Може би е имала купол (на южната стена е изобразен светия с модел на църква в ръка). Вътрешните надлъжни стени са разчленени от три слепи аркирани ниши. Западната стена е оформена със засводена ниша с анти. Цялата вътрешност на църквата е била изписана. Сега стенописи са запазени само в долната част на стените. В миналото

църквата е била част от малък манастир. Не са запазени исторически данни за времето на основаването му. В подробния османски регистър за Кюстендилския санджак от 1570 г. манастирът е описан като действащ и заедно със с. Горановци е в състава на нахията Ълъджа (Кюстендил)

Църква „Свети Архангел Михаил“ село Горановци

КЪЩА НА СТАНКЕ ДИМИТРОВ

Къща музей на Станке Димитров се намира на 2600 Център, Дупница, България, близо до това място: Часовникова Кула (124 метър), Исторически музей (128 м), Исторически музей - Дупница (549 м).

ЦЪРКВА „СВЕТИ ИВАН РИЛСКИ“, Пастух

„Свети Иван Рилски“ е късносредновековна българска църква до село Пастух, община Невестино, област Кюстендил. Църквата се намира на 1 км южно от селото, непосредствено вляво от шосето Кюстендил – Бобошево, на десния бряг на река Струма. Еднокорабна, едноапсидна църква с притвор, с размери 7,50 X 3,50 м. Състои се от наос, притвор и полукръгла апсида. Особеност на плана е открития притвор. Той е единствен известен пример при еднокорабна църква от това време в Западна България.

Църквата е изградена през XVI век. Зидарията е от речни камъни, обработени бигорови блокчета и червени тухли, споени с бял хоросан. Църквата е била изцяло изписана отвътре. Понастоящем е реставрирана, но няма запазени стенописи. Църквата е архитектурно-строителен паметник на културата от местно значение и художествен паметник на културата от национално значение.

СРЕДНОВЕКОВНА ЦЪРКВА „СВЕТИ НИКОЛА“, Сапарева Баня

„Свети Никола“ е средновековна българска църква в град Сапарева баня, община Сапарева баня, област Кюстендил. Намира се в градския парк, в центъра на града. Построена е през XII-XIII век. Според местни източници от края на XIX век в археологическия музей в град София бил изпратен един престолен камък от светия олтар на църквата, на който проф. Р. Христов разчел надпис с годината – 1160 г. При опит за построяване на нова църква през 1838 г. селяните разкрили западно от „Свети Никола“ стари основи и стълбове от друга по-голяма църква.

Според Никола Мавродинов „Свети Никола“ е била гробница или обикновен параклис до някой голям храм, посветена на второстепенните му светци. Според предания църквата е гробница на местен феодал на име Никола. По-голямата църква е била съборена в началото на османското владичество. Църквата „Свети Никола“ е пощадена, но постепенно започва да се руши, защото турците не разрешавали да се поправя. Според местни предания, след Кримската война, група от настанените над квартал Гюргево черкези, започнали да разрушават църквата.

Черкезинът, който започнал да я събаря откъм купола паднал заедно с него в църквата и загинал. Уплашени, останалите се отказали от по-нататъшното разрушаване. По време на Освобождението покривът бил изцяло разрушен. Църквата е цялостно реставрирана през 1937 г. по проект на арх. Александър Рашенов (1892 – 1938). Изградена е върху каменни основи от червени тухли, споени с бял хоросан, като тухлите са замазани през ред. На изток завършва с дълбока, полукръгла апсида, осветена от един прозорец. Входът е на западната фасада, поместен в

двуствъпална ниша, която се разширява и развива в четири архиволти. Църквата е била изцяло изписана отвътре, като от стенописите до днес са запазени само отделни фрагменти.

ЦЪРКВА „СВЕТА ПЕТКА“ – Таваличево, Кюстендил

запад и камбанария, която включва в обема си и част от първоначалната църква. Църквата е архитектурно-строителен паметник на културата от местно значение и архитектурно-художествен паметник на културата от национално значение.

„Света Петка“ е късносредновековна българска църква в село Таваличево, община Кюстендил. Храмът е малка, едноапсидна гробищна църква с два певника, с вътрешни размери 6,35 X 3 m. Сводът е полуцилиндричен и се осветява от три тесни прозорчета. Цялата вътрешност е била изписана, като са запазени отделни фрагменти от стенописите. Постройката се отнася към края на XIV – XVI век. През 1900 г. към църквата се изгражда нова голяма зала с галерия на

СРЕДНОВЕКОВНА ЦЪРКВА „СВЕТИ СПАС“ / „СВЕТО ВЪЗНЕСЕНИЕ ГОСПОДНЕ“, с. Червен брег

„Свети Спас“ или „Свето Възнесение Господне“ е късносредновековна българска църква в село Червен брег, община Дупница. Църквата се намира в северните покрайнини на село Червен брег, в местността Къро, над десния бряг на река Джубрена, на около 2,5 километра северно от последните къщи на старото село. Представлява еднокорабна и едноапсидна църква с две полукръгли певници на северната и на южната стена, с полуцилиндричен свод, полузарината в

земята. Основите са от големи каменни блокове, а останалия градеж – от ломени камъни, споени с бял хоросан. Сводът е изцяло каменен, покрит с каменни плочи (тикли). През последните години, очевидно за предотвратяване на влага и течове в храма, върху каменните плочи са наредени нови керемиди. В апсидата е прорязано малко тясно прозорче. Над ниската дървена порта е патронната ниша. Вдясно от входа има малка гранитна база от колона. Предполага се, че църквата е изградена през османския период (XV-XVI в.). Тази датировка не е окончателна и вероятно в хода на реставрационните работи в храма и археологическите разкопки в района ще претърпи корекции.

СВ. СВ. ПЕТЪР И ПАВЕЛ, Преколница

„Св. св. Петър и Павел“ е възрожденска българска църква в село Преколница, община Кюстендил. Църквата се намира в центъра на селото. Представлява трикорабна псевдобазилика, изградена от дялани ломени камъни и червени тухли, споени с бял хоросан. Построена е през 1848 г. според ктиторския каменен надпис над вратата, която води към наоса и султанския ферман, съхраняван в Националната библиотека в София. Има размери 22 X 12 m, отворен масивен пристроен нартекс от запад и замрежена галерия на женското отделение. Централният кораб на наоса има таван с три слепи купола.

Иконите са дело на Петрос Георгиадис от Янинско и са изрисувани в 1849 г. Църквата се отличава със съдържан разчленен обем, обогатен с ажурна на металните решетки на прозоречните отвори и средновековно звучене на портика на запад с вълнообразния масивен корниз над него. В двора е запазена част от килийното училище – стоята на учителя и пещта за обредни празненства с надпис „1 юни 1848“. В източната част на двора са надгробните паметници на ктиторите Митре Боцев и Малин Стоянович. Църквата е паметник на културата.

ЦЪРКВА „СВ. ТРОИЦА“ - с. Горановци

Църквата „Св. Троица“ се намира в централната част на село Горановци. Храмът е изграден след Освобождението, през 1885 г., след като местните селяни в продължения на векове са се черкували в малката старинна църква „Св. Архангел Михаил“ в местността „Манастирчето“, отдалечена на около 2 км северно от селото. Средствата за въздигането му са събрани изцяло от дарения, като за целта е създаден инициативен комитет. Първият свещеник е поп Руле – интелигентен и образован за времето си човек, който участва в редица обществени дела. Той е последван от поп

Стоимен Андонов, също старателен духовник и активист в местните дела. В годината на изграждане на храма или през следващата (1886 г.) в черковния двор западно от църквата е изградена двуетажна училищна сграда (днес известна като „килийното училище“). Приземният етаж е служил за склад или столова за учениците, а вторият етаж е снабден с две учебни стаи, с чардак пред тях. Днес сградата е в развалини. По-голяма част от вътрешната украса на храма (изписването на иконостаса и някои стенописи) е дело на художника Евстатий Попдимитров от с. Осой, Дебърско. Под неговата четка излизат десет олтарни икони и орнаменталната украса на дъсчения иконостас, майсторски изрисувана с растителни и цветни мотиви.

ЦЪРКВА „СВЕТИ ГЕОРГИ“ – Берсин

През 1886 г. е построена църквата „Свети Георги“, изписана от Евстатий Попдимитров.

ГРАНИЦКА КЪЩА, с. Граница

Границката къща (кула) е жилищна отбранителна кула в чифлика на Атанас Границки в село Граница, община Кюстендил. Изградена е през 1856г от майстор Миленко от село Блатешница, Радомирско. Високото каменно приземие с размери 11 x 11 метра с дървена порта, украсена с подвижна хоризонтална греда и бойници, било предназначено за кръгова отбрана. Стръмна дървена стълба водела към представителен еркерно издаден жилищен етаж с кръстовиден план с полукръгъл отворен кошк от север и санитарен възел от юг. Таванът на кошката е полукупол с дървена розета. Представителната северна фасада е симетрична, подчертана от сложните планови очертания на кобилната крива на кошката с дървената аркада и широките холкели, с пластичното решение на камините

и мазаните комини. Преустроена е през 1876г от майстор Димитър според надписа от рисуванния медальон на фронтона. Къщата е паметник на културата. Реставрирана е през 1979г, като е уредена музейна сбирка.

„СВЕТИ ИЛИЯ“, Граница

„Свети Илија“ е възрожденска българска църква в село Граница, община Кюстендил. Църквата се намира в центъра на Граница, в близост до училището и Границката кула. Представява трикорабна, триапсидна псевдобазилика със странични декоративни

псевдоконхи. Тя е един от най-красивите в архитектурно отношение възрожденски храмове, не само в Кюстендилска област, но и в Западна България. Отличава се с необичайна архитектура, напомняща Рилския манастир. Построена е през 1856 – 1857 г. от майстор Миленко Велев, който е строител и на южното крило на Рилския манастир. Изградена е от дялан ломен камък и червени тухли. През първата половина на ХХ век, към църквата е пристроен притвор с камбанария. Иконостасът е рисуван, олтарните двери и венчилката са резбовани. Върху таблите на златистоохрена основа са изписани вази с рози. Иконостасните икони от царския ред са дело на самоковския зограф Иван Доспевски, и са рисувани през 1862 - 1863 г. Стенописите в църквата са от 1896 г. Над входа към наоса от запад има каменно релефно изображение на двуглав орел.

ВРЪХ РУЕН

Руен е най-високият връх (2251 m) в Осоговската планина, на границата на България със Северна Македония. Намира се в територията на област Кюстендил, България и община Крива паланка, Северна Македония. Основни изходни пунктове за изкачването на връх Руен са хижа Осогово, местността Три Буки и село Гюешево. Релефът на планината е съставен от плоски планински била с полегати склонове, което прави достъпът до

нея относително лесен. Пътни артерии достигат до сърцевината ѝ, само на около 12 км от самия Руен. Достъпът до него се осъществява пеша или с високопроходим автомобил. Това допринася първенецът на Осогово да бъде един от често изкачваните български първенци. Основните изходни пунктове за изкачването му са хижа Осогово, местост Три Буки и село Гюешево. Най-удобният и лесен маршрут за достигане на връх Руен е от местността Три буки. Оттук могат да се обособят два маршрута – летен и зимен, които са почти идентични. Всяка година се провежда съвместно изкачване от българи и македонци, организирано от туристическите дружества „Осогово“ (България) и „Руен“ (Македония). Връх Руен в Осоговска планина е един от 100-те национални туристически обекта.

ВЛАДИШКА КУЛА, с. СОВОЛЯНО

Владишката кула (къща) е жилищна отбранителна кула в чифлика на кюстендилския митрополит Игнатий в село СОВОЛЯНО, община Кюстендил. Кулата се намира в центъра на село СОВОЛЯНО, от дясната страна на шосето за село Драговищица. Изградена е през 1864 г.

от кюстендилския митрополит Игнатий. Каменните фасади са разнообразени от бойниците на приземния етаж и арките на прозорците с дървени капаци, предводната арка – ниша, проведена в двата етажа. Тежката дървена врата към салона на приземието е усилена с хоризонтална плъзгаща се греда. В приземието е разположен салон с настилка от каменни плочи, около който са разположени столова, кухня с камина, винарна и др. В дъното на салона е стълбата за горния етаж. Жилищния етаж се състои от Т-образен салон с кошк над стълбището, камина и алафранка и жилищни помещения.

СТАДИОН ОСОГОВО, Кюстендил

Национална спортна база „Осогово“ е спортен комплекс за тренировки и състезания в Кюстендил. Разположен в подножието на лесопарк „Хисарлъка“ и северозападно от едноименния хълм. Националната спортна база е открита на 5 ноември 1979 г. Включва за времето на откриването си модерен спортен комплекс със стадион „Осогово“ за тренировки и

състезания по лека атлетика (със закрыта писта и специална открита и закрыта площадка за хвърляне на копие и чук), зали за художествена гимнастика, тенис на маса, джудо, самбо, както и зала за волейбол и баскетбол, два тенис корта и други спортни съоръжения. [2] Към базата има редица съпътстващи съоръжения като кафе-сладкарница, хотел и прочее.

СВЕТИ ТЕОДОР ТИРОН, с. СОВОЛЯНО

„Свети Теодор Тирон“ е възрожденска българска църква в село СОВОЛЯНО, община Кюстендил. Църквата се намира в центъра на село СОВОЛЯНО, в близост до стадиона. Представява еднокор-

рабна, едноапсидна постройка, вкопана на три стъпала в земята. Построена е през 1834 г. върху основите на по-стар храм със съдействието на митрополитския наместник в Кюстендил Авксентий Велешки. Църквата е с размери 18 m дължина и 4 m ширина. Впоследствие към църквата е пристроена нова част от западната страна, а недалеч от църквата през 1887 г. е издигната камбанария с диаметър 4 m и височина 13 m. Иконите в църквата са особено колоритни. Рисувани са през 1860 г., и върху тях едва се чете неясен подпис на автора им на гръцки език.

СТОБСКИ ПИРАМИДИ

Стобските пирамиди са едни от най-популярните сред туристите скални пирамиди в България. Включени са в Червената книга на България като критично застрашено природно местообитание. Намират се над село Стоб, в западния дял на Рила планина. Предствляват сложна

композиция от остри и игловидни, а в по-голямата си част пирамидални или конусовидни земни форми. Някои от тях завършват с „каменни шапки“ с размери 0,8 – 1,0 m, наподобявайки гъби. Изваяни са в дебели до 30 – 40 m старокватернерни вилафрански флувиоглациални наслаги. Средната височина на отделните форми е 6 – 10 m, а максималната е 12 m. Голяма част от тях са съединени в основата си и формират живописни и много разнообразни групи. Оцветяването на седиментите варира от светло жълто до тъмно кафяво и червено. Малка част от местообитанието е на северен склон, повечето са на южния склон. През 1964 г. Стобските пирамиди са обявени за природна забележителност.

Свети Атанасий, с. СОВОЛЯНО

„Свети Атанасий Летни“ или „Свети Атанас Летни“ е българска църква в село СОВОЛЯНО, община Кюстендил. Църквата се намира в северния край на селото, от ляво на шосето за село Драговищица. Построена е през 1885 г. в имота на Станоя Вучков. Частично е стенописана, поставени са резбован иконостас и икони през 1897 г. Църквата е обновена през 2007 г.

Водопад “Света Ана”

Водопад Света Ана се намира в землището на село Смоличано, област Кюстендил. Водният пад е с височина около 15 метра, като мястото на водопада е лесно достъпно, а над него се намира църква „Света Ана“, където има и чешма с чудотворна вода (аязмо).

ЗЕМЕНСКИ ПРОЛОМ

Земенският пролом е каньоновиден пролом на река Струма (4-ти по ред по течението ѝ) в Западна България, между Земенска планина на запад, и най-западния рид Риша на Конявска планина на изток в Община Земен, област Перник и Община Кюстендил, област Кюстендил. Свързва Радомирската котловина на север с Кюстендилската котловина на юг. Проломът е с епигенетичен произход и е с дължина около 22 km, а надморската му височина е около 550 m. Всечен е дълбоко в мезозойски пясъчници, варовици и доломити, сред които преобладават варовиците, в които са образувани пещери, карстови извори, Земенските скални пирамиди, бигорният водопад Полска Скакавица

и др. Има величествен изглед в централните си части, със стръмни скалисти склонове и разнообразни форми на изветряне. Тук могат да се видят скални скулптури с изящни очертания, внушителни скални зъбери и венци, пещери, красиви водопади, множество карстови извори (най-голям от тях е Хайдушкият, с максимален дебит 2000 л в секунда). В северната част на пролома, на двата бряга на река Струма, се извисяват причудливите скални пирамиди с приказни форми - арки, игли, кули, крепости, животни, човешки глави и т.н. Особено величествени са Гълъбинските скали, Адам и Ева и др., високи до стотина метра.

ИЛИЙСКАТА ПЕЩЕРА

Известна под името Илийската пещера защото отворът е насочен към разположението под нея в източна посока с. Илия. В края на изтеклия век пещерата бе обект на задълбочени археологически проучвания, в резултат на които бе доказано, че е била използвана за жилище на праисторическия човек от около IV в. преди новата ера. Веществено доказателство за обитаването на пещерата от човека са находките на оръдия на труда от кост, камък и кремък - шила, ножове, длета и пр., а така също и множество керамични фрагменти. Находки от халколит, ранножелязна епоха. Намира се при с. Илия в местността Ридината, на няколко десетки метра под издигация се на север от нея голям каменист връх "Човека" (1, 334m), чиито западни дигли са обкичени с иглолистни гори. Ниско под върха водят началото си реките: Каровска река на запад, Мала река на северозапад и Джебрия на североизток. С МПС с повишена проходимост, като се премине през с. Ветрен (47km от гр. Кюстендил) и след около 4 км. стръмен и изровен черен път може да се достигне до подножието на пещерата. Пешеходното разстояние

от автоспирката в с. Ветрен през мах."Смиленска" до пещерата се изминава за около 1, 30 часа. За изходен пункт за пещерата може да се използва и с. Илия, като се премине през мах."Делийска" и през дребна дъбова и габерова гора се излезе на пещерата за около 2 часа. Входът на пещерата е обърнат на изток. Таванът на пещерата непосредствено до входа е пробит, чрез който отвор частично се осветява началото на пещерата. Характерни пещерни образувания в залата липсват и голяма част от тавана е опушен от палените в пещерата огънове и от пушека на борина, която местното население е използвало за осветление. Точно срещу входа на пещерата, в дъното на залата се намира тесен проход, който почти е запълнен с пръст и придвижването по-нататък е невъзможно. По всяка вероятност затрупването на процепа е резултат от няколкократните похождения на иманяри.

ВОДОПАД „ПОЛСКА СКАКАВИЦА“

Водопадът Полска Скакавица се намира в северната част на Кюстендилския край в близост до селата Полска Скакавица и Раждавица. Един от най-високите и красиви водопади в България отстоява само на 18 километра североизточно от град Кюстендил, на десния бряг на река Струма. Височината на водния пад е около 53 метра, с което водопадът се нарежда на трето място в България. Той е обявен за природна забележителност през 1968 година. Водопадът се образува от реда Широки дол – десен приток на река Струма. Водите на потока, който образува Скакавишкия водопад се формират западно от него от карстови извори. Преди милиони години земната кора се е пропукала и е създала висок праг, който постепенно се е превърнал във висока тераса, от която пада водопада сега. Тази тераса се издига при голям меандър на река Струма в Земенския пролом. Водите на водопада са формирали по пътя си корубести стъпала.

КАНЬОНЪТ НА РЕКА ШЕГАВА

Каньонът на река Шегавя се намира на изхода на река Струма от Земенския пролом, над село Раждавица - Кюстендилско. Географски попада в Конявската планина, част от Краището. Както е и ситуацията с много обекти в този район, и каньона на река Шегавя не е популярен и рядко е посещаван от туристи, което обаче му е помогнало да съхрани своята красива и девствена природа. Реката създава красива долина с голяма дълбочина и множество прагове и улеи, а е изваяла и различни скални форми. Скалните образувания в близост са наистина забележителни и привличат вниманието на дошлите да посетят каньона туристи. Тъй като районът е изграден предимно от варовици, т.е. е карстов, много от причудливите

форми са създадени от самата река, а хората са ги оприличили на различни същества или сцени от ежедневието и фолклора. Част от образуванията носят имената „Самотнико“, „Тутунярнико“, „Камилите“, „Костенурката“, „Плочата“ и други. Съществува популярна местна легенда, която гласи че в самото начало на каньона се е състояла голямата битка при Велбъжд от 1330 г. между българския цар Михаил Шишман и сръбския крал Стефан Душан. Армиите им се вкаменили и останали завинаги в каньона, за да напомнят за славното сражение, а и да впечатляват всички посетители на това интересно, но загадъчно кътче на страната ни.

ОБЩИНА РАНКОВЦЕ

Територията на община Ранковце се намира в североизточната част на Северна Македония. Заема местността Славешко поле, която принадлежи към водосборния басейн на Крива река. Принадлежи към групата на средните общини и граничи с общините Крива Паланка, Кратово и Старо Нагоричане, а на север с община Търговище (Сърбия). В общината живеят 4144 жители при гъстотата на населението 17,22 жители/км². В община Ранковце има 12 местни общности. Административен център на общината е село Ранковце.

ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО

ПЛАНИНА GERMAN

Герман и Билина Планина. - Тоа са средно високи планини северно от селото Ранковце и Крива Паланка, до границата със Сърбия. Те се простират дъгообразно на североизток със заоблен и широк планински хребет с дължина 26 km. Западната ниска част е известна като Герман, с най-висок връх Модра глава (1390 м), а източната по-висока част се нарича Билино (най-висок връх Чупино бърдо, 1703 м). Просторното равно било и върховете му са подходящи за развлекателен туризъм, с чудесни възможности за панорамно наблюдение. Една от най-красивите планини в Северна Македония, изобилстваща от всякакви билки, е планината Герман.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

СВ. НИКОЛА-ОПИЛА

Църквата е построена през 1853г. върху основите на храм от XIII - XIV век. В нея се влиза по стълби нагоре, което е рядкост за църкви, строени по турско време. Храмът е изписан през 1904г. от известния майстор Димитър Андонов Папаридишки.

ЦРКВА „СВ. НИКОЛА“ - ПСАЧА

Църквата е построена през 1853г. върху основите на храм от XIII - XIV век. В нея се влиза по стълби нагоре, което е рядкост за църкви, строени по турско време. Храмът е изписан през 1904г. от известния майстор Димитър Андонов Папаридишки.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА НАСТАНЯВАНЕ

Ранчото „The Countryside“се намира в община Ранковце, на 20 километра преди Крива Паланка. Разполага с един апартамент за 3 човека, който разполага с едно двойно и едно единично легло. Кухнята е обща. Ранчото е оборудвано с wi-fi и частен паркинг. В момента се строят останалите апартаменти и дървени кабинки. Околностите са идеални за туризъм. Ранчото разполага с басейн, коне за терапия и езда, велосипеди, крос мотор. Настаняването позволява домашни любимци.

ПАРК ГИНОВЦИ

Комплекс Парк Гиновци, чудесно място за отдих сред красива природа. Вилата разполага със стаи и бунгала за спане, закрит басейн, джакузи, сауна, турска баня, лоби бар, ресторант, оборудване за деца, тенис корт. Сред красивата природа има изкуствено езерце за риба, лебеди с езерни платформи, на които да се насладите.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА ХРАНЕНЕ

Комплекс Ранчото е място, където можете да се насладите на чист въздух, приятна атмосфера и вкусни специалитети. Комплексът разполага със 7 хектара етно атмосфера, традиционна музика и забавления за всички възрасти. Подходящ е за всякакви тържества, предлага вили за настаняване, зоопарк, езеро и алеи за разходка. Намира се в община Ранковце по пътя за Крива Паланка, само на 40 км от Куманово и на 70 км от Скопие.

РИБЕН РЕСТОРАНТ ГОГО МОНД: РАНКОВЦЕ

Рибният ресторант се намира в околностите на Ранковце и до него ще стигнете по пътя от Куманово за Крива Паланка, където на 4 километра след разклона за Кратово продължавате по павиран път още 300 метра и стигате до ресторанта. Ресторантът съществува от 20 години, а всичко започва с езерото, което се намира в ресторанта и се използва за риболов, тъй като е богато на различни видове риба. Красивата и живописна природа е това, което придава автентичност на мястото. Храната се приготвя по традиционен начин.

ОБЩИНА ЛИПКОВО

Разположена в северната част на Република Северна Македония, община Липково е с площ от 268,8 km². В община Липково има две изкуствени езера: Липковско езеро и Глажнянско езеро. Поголямата част от територията принадлежи към водосборите на Липковска, след това Лоянска и Вакцинска река. Този район изобилства от минерални ресурси като: мед, олово, хром, арсен, антимон и цинк, но също така тук се намират голям брой термални извори, които все още не са достатъчно проучени и използвани. Община Липково е селска община с 22 населени места и население около 30 000 жители.

ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО

ЛИПКОВСКО ЕЗЕРО

Липковското езеро е построено през 1958 г. за водоснабдяване, напояване и производство на електроенергия. Язовирът се намира на надморска височина от 478 метра, в долината на Липковска река, десен приток на река Пчиня. Дължината на резервоара е 1480 м, а ширината - 120 метра. Предлага на посетителите възможност за разходка сред природата.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

ЦЪРКВА „УСПЕНИЕ НА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА“ - МАТЕЙЧЕ

Манастирският комплекс се намира на 1005 м надморска височина, на югоизточните склонове на Скопска Черна Гора и се състои от църква и обекти за настаняване, като в момента тази сграда не функционира. Манастирът „Света Богородица“ край селото. Матейче е един от най-представителните средновековни паметници на територията на Македония, построен през 1300 г. от цар Душан, а стенописите на църквата датират от края на 14 век.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА ХРАНЕНЕ

РЕСТОРАНТ ПАНОРАМА

Разположен на брега на Липковското езеро, ресторант Панорама предлага богата гама от ястия. Освен интериор, ресторантът разполага и с тераса с изглед към езерото. Ресторантът предлага възможности за организиране на социални и фирмени събития.

РЕСТОРАНТ ФРЕСКИА

В ресторант Фрескиа гостите могат да се насладят на вкусно барбекю и селекция от ястия от националната и интернационалната кухня. Заведението разполага с интериор, лятна тераса и детски кът. Подходящ е за организиране на събития и тържества.

ГЛАЖНЯНСКО ЕЗЕРО

Язовир Глажня се намира на 5 км срещу течението на язовир Липково. Езерото Глажня заедно с езерото Липково представляват система, която позволява развлекателни дейности, състоящи се от плуване, слънчеви бани и риболов. Глажнянското езеро е построено през 1971 г. Язовирът е дъгово-бетонен гравитачен язовир, дължината му по короната е 344 м, ширината е 4 м, а височината над терена е 80 м. Котата на нормалното ниво на езерото е 588 м. Най-голямата дължина на езерото е 3146 м, а най-голямата ширина е 700 м.

РЕСТОРАНТ МОНТИ

Разположен на брега на Липковското езеро, менюто на ресторант Монти включва селекция от ястия от националната и интернационалната кухня. Освен интериор, ресторантът разполага и с открита площ с изглед към езерото. Ресторантът предлага възможности за организиране на различни видове събития.

ОБЩИНА СТАРО НАГОРИЧАНЕ

Община Старо Нагоричане е създадена през 1996 г. и в нея има 39 населени места. Център на общината е село Старо Нагоричане. В общината има 43 археологически обекта, 14 некропола, 6 археологически обекта и 2 изолирани находки. На територията на общината са разположени голям брой заведения за хранене и настаняване, както и различни заведения за отдих и отдих. Културното и природно наследство, с което община Старо Нагоричане разполага, осигурява потенциал за посещение на туристи през цялата година, чрез предлагането на различни туристически дейности.

ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО

СВЕЩЕНИЯТ ДЪБ

Свещеният дъб се намира в село Кокино. Сред местното население съществува поверието, че това е свято място и го използват за събори и взаимни срещи. Поверието гласи още, че не трябва да се късат клони и листа от тези дървета. Напоследък все повече туристи идват да медитират и практикуват йога. Според техния опит това място има силно енергийно поле и е заредено с положителна енергия. На място жителите на селото са поставили импровизирана маса и пейки за почивка.

ТЕРМАЛНИ ИЗВОРИ В С. СТРНОВАЦ

КОСТОПЕРСКА СКАЛА

Костоперската скала е внушителна базалтова скала с вулканичен произход в околностите на село Младо Нагоричане. На тази скала в миналото е имало около 40 църкви, от които днес са запазени няколко. Затова местността е наречена Мала Света гора. На самата скала се намира едноименният археологически обект. На мястото е имало селище от медната епоха (енеолит, 4-3 хилядолетие пр. н. е.) На южния склон на мястото се е развило селище, което е изоставено през 3 век пр. н. е., за да се възроди през римския период.

Те се намират в село Стрновац, на около 3 км от центъра на община Старо Нагоричане. До тях се стига по асфалтов път, като последните 500 метра са неасфалтирани. На това място са се появили термоминерални води чрез самоизливане и температура на водата 39-40 градуса по Целзий. Изворите на термоминерална вода са до река Пчиня, заобиколени от зеленина от върби, тополи и иглолистни дървета.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

ЗЕБЕЛСКИ МАНАСТИР

Манастирската църква „Св. Богородица“ се намира на границата на селата Старо Нагоричане, Челопек и Никуляне, известна като Забелския манастир, според гората, в която се намира. Представлява монументална, съвременна висока сграда с централен осемстранен купол и петстранна апсида на изток. Построена е през 1856 г., покрита е с двускатен покрив от керемиди. Фасадите са оживени с отвори под формата на четирилистни трансепти в люнетите и по една кръгла розета на западната и източната фасада. Църквата има висок представителен иконостас с голям кръст на върха. Иконите са дело на Дичо Зограф и Зафир Василевич от Дебър през 1857 г.

МАНАСТИР КАРПИНО

Манастирската църква „Въведение Богородично“ се намира в село Сув Орах и е по-известна като Карпински манастир. Църквата датира от 1592 г., когато е и оригиналната живопис, а вторият слой живопис е от 19 век, когато църквата е ремонтирана. Запазени са части от оригиналния дървен иконостас, царските двери, Великия кръст и седем празнични икони, като най-старите експонати от 1606 г., изложени в Галерията за икони в църквата „Св. Никола“ в Куманово. В миналото Карпинският манастир е бил важен културен и книжовен център с богата библиотека.

ЦЪРКВА СВЕТИ ГЕОРГИ

Църквата „Свети Георги“ в Старо Нагоричане заема едно от най-значимите места в историята на средновековното византийско изкуство в Северна Македония. От оригиналната църква на Роман IV Диоген (1068-1071) от 9-ти век са запазени само стените на фасадите от дялани каменни блокове, до арките и много малък фрагмент от някогашната фрескова живопис, на северна стена в наоса, като свидетелство за богатата украса на старата църква. Днешната църква е преустроена от сръбския крал Стефан II (1282-1321) през 1313 г., което се вижда от каменния надпис над задния вход. По своята архитектура църквата представлява монументална, тристранна, петкуполна базилика. Храмът е наистина богата и уникална галерия от стенописи, шедьовър на византийския класицизъм от 14 век. Скитът Св. Прохор Пчински се намира в непосредствена близост до църквата Св. Георги, в централната част на село Старо Нагоричане.

ЦЪРКВА СВЕТА ПЕТКА

Църквата Света Петка се намира в Младо Нагоричане в близост до Костоперска скала. Църквата е изписана през 1628 г., вероятно веднага след построяването. Изградена е от по-груб и фин камък. Покрита е с двускатен покрив от керемиди. През 2003 г. живописа и архитектурата са консервирани.

МЕГАЛИТНА ОБСЕРВАТОРИЯ КОКИНО

Мегалитната обсерватория на Кокино се намира в атара на село Кокино. До нея води асфалтов път, като последните 500 метра трябва да се върви пеша до самата обсерватория. Намира се на връх „Татиков камен“, на надморска височина от 1030 метра. Обсерваторията датира от 1800 г. пр.н.е., тоест ранната бронзова епоха, и се простира на площ от 5000 квадратни метра. Мегалитната обсерватория Кокино е разположена на неовулканичен хълм. Скалите са създадени от втвърдяването на лава, изтичаща от вулканичен кратер. Времето и ерозията направиха пукнатини и някои от тези пукнатини са основните маркери, чрез които се проследяват циклите на Слънцето и Луната и се измерва времето. Седемте каменни белега в миналото са отбелязвали местата на изгрев на Слънцето и Луната. Според откритията на археолозите на мястото на Кокино не е имало жилища, но обсерваторията на Кокино е служила и като светилище. В пукнатините на скалите били поставяни предмети, предназначени за техните божества. На мястото има и своеобразен трон, където вероятно са седели старейшините и водачите на племето. При разкриването на обекта са открити множество артефакти (керамични чинии, амфороидни съдове, каменни брадви и др.).

МЕМОРИАЛНА КОСТНИЦА ЗЕБРНЯК

В атара на село Младо Нагоричане се намира паметникът Зебрняк, издигнат в чест на жертвите от Първата балканска война, загинали на това място в прочутата Кумановска битка през 1912 г. Построена е през 1937 г. от сив базалтов камък. Тристранна пирамидална кула с височина 30 м се издигала над високата 18,5 м кръгла костница, която днес липсва. До мемориалната костница се стига по асфалтов път, а сградата е отворена за посетители. В сградата са поставени снимки и артефакти, както и мощи на загинали войници.

МЕМОРИАЛЕН ЦЕНТЪР АСНОМ

Мемориалният център на АСНОМ е открит през 2004 г., намира се в село Пелинце и до него води асфалтов път. Представлява културно-исторически и спортно-развлекателен център, посветен на Първото заседание на АСНОМ, проведено на 2 август 1944 г. в манастира „Св. Прохор Пчински“. Комплексът е с площ от 8,5 хектара и разполага с детски площадки, ресторант, амфитеатър за събития и музей на АСНОМ.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА НАСТАНЯВАНЕ

ЕТНО СЕЛО ТИМЧЕВСКИ

Етно село Тимчевски предлага на посетителите пълно автентично македонско изживяване. Този комплекс се намира в Старо Нагоричане и се състои от хотел, ресторант, магазин за сувенири, конферентна зала, спа център, детска площадка, както и малък зоопарк. Ресторантът предлага традиционна македонска храна, както и международни специалитети. Комплексът разполага с 50 стаи за настаняване със самостоятелен санитарен възел, телевизор, wi-fi, апартаментите разполагат и с мини бар, електрическа кана за кафе или чай. Комплексът се намира в необитаема местност с много зеленина. Недалеч от комплекса е река Пчиня. В близост до комплекса има интересни за посещение църкви и манастири, както и известната местност Кокино.

ОБЩИНА КРАТОВО

Кратово е град в Североизточна Македония, разположен в гърлото на угаснал вулкан. Представлява един от най-старите градове в Северна Македония и на Балканите. Името Кратово идва от местоположението на града, който лежи върху вулканична основа, т.е. вулканичен кратер. Според преданието градът е получил името си от думите „кират-ова“, по името на крепостта на брега на река Кратовска река, разрушена от страна на османците. През византийско време градът се е наричал „Коритос“ или „Коритон“. Община Кратово е разположена в североизточната част на Република Северна Македония между общините Крива Паланка, Пробищип, Свети Николе, Куманово и Кочани, на площ от 376 квадратни километра. През територията му преминават две по-големи реки: Злетовска река и Кратовска река. В община Кратово живеят 10441 жители със средна гъстота на населението 27,8 жители/km2. Община Кратово се състои от града и 31 населени места.

ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО

ПЛАВИЦА

Плавица планина се намира в непосредствена близост до Кратово. Разпростира се в посока изток-запад и представлява крайната западна част на големия Осоговски планински масив. След билото му е било границата между Кратово и Пробищипско и отива и до водосборът на реките Крива река (Пчиня) и Брегалница. Върх Плавица има доста добри пътни връзки. В подножието на северния му склон минава регионалният път Кратово – Пробищип, който е в много добро асфалтово състояние, а от западната страна на преслапа с

Лисец и Осогово има асфалтов местен път от Кратово за с. Близанци и връх Лисец. Тази планина е богата на руда и има множество останки от стари минни ями и шахти.

КРАТОВСКАТА РЕКА

Кратовската река е реката, която се образува в централната градска част на Кратово чрез съединяването на няколко реки, а именно: река Табачка с притока ѝ река Латишница и река Сарайска, която от своя страна се образува от съединяването на реките Манчева и Баба Карина. Водопадите на реките в Кратово са доста често срещани, главно поради релефните характеристики на района, определени от вулканизма. На Кратовска река се виждат водопади, т.е. на образуващите го реки Злетовска река и др. По-характерни водопади са: водопадите на Бабакара, малките водопади на Латишничка и Табачка река (от 1 метър до 3 метра), водопадите на Рашковац (повече водопади - по-трудно достъпни), водопадите в Габреш (на Бошкова река, не твърде високо).

ТЕРМОМИНЕРАЛЕН ИЗВОР ГОРЕЩА ВОДА (ТОПОЛОВИЧ)

При село Тополович, Кратовско, има поява на термоминерален извор, наречен Гореща вода, от който идва топла вода с температура 48°C и дебит 12 l/sec. Водата идва от дълбочина 360 метра, има голяма крепост и значително количество желязо, сярка и въглеродороди. Предлага отлични възможности за лечение на ревматични, кожни и други заболявания, рехабилитация, баня, профилатика и др. В района има възможности за откриване на други термоминерални води чрез сондажи, където температурата на водата ще зависи от дълбочината на водохващането.

ЗЛЕТОВСКАТА РЕКА

Река Злетовска е създадена в Кратовска област от съединението на Модра река и Горна река, които извира в най-високата планинска част на Кратовска област. Теренът, през който протича тази река е екологично чист поради трудната достъпност предвид голямата надморска височина, географско положение и др. Дължината на реката е 48 км, а дебитът е 1,98 м3/сек. На тази река е построен хидроелектрически завод „Злетовица“.

БАБАКАРИНСКИТЕ ВОДОПАДИ

Бабакаринските водопади се намират южно от Кратово, на река Бабакаринска. Има общо 5 водопада, от които „долните“ два са с височина 11 и 7 м, а останалите между 3 и 6 м, като заедно са високи около 30 м. Гигантски саксии са се образували на дъното на всеки водопад под ерозионното действие на водата. Според произхода водопадите имат ерозионен характер и са се образували на място, където се сменят твърди лавови скали и по-меки туфи. Водопадите са най-богати на вода през пролетния период, но функционират целогодишно. Всичките 5 водопада са разположени в гъста гора. В Кратовско има голям брой източници на кисела и други минерални води, например в селото Живалево, с Тополович (тази вода се експлоатира и пакетира и продава под марката „Добра вода“, а бутилиращият завод се намира в село Вакуф).

ЛОКАЛИТЕТ КУКЛИЦИ

На осем километра северозападно от град Кратово се намира една от най-красивите природни дадености в Северна Македония, Куклица. Произведение на изкуството на природата на възраст над 50 хиляди години, създадено от ерозия на меки вулканични скали. Наричат ги още земни пирамиди. След края на вулканичните изригвания и след отдръпването на езерата Славишко и Кумановско (Средно-Вардарско) езеро и точно в района на днешната Куклица (това е връзката между тях), Крива река започва да тече. в дъното на пресъхналите басейни, коя по височината на Куклица са спуснала преди около 20 000-10 000 г. За тази местност има и народна легенда, която разказва, че едно време момля трябвало да се ожени за момиче, но вместо нея се оженил за друга. Когато нещастната девойка ги видяла сватбарите, кумовете, булката, младоженеца и останалите сватбари, хвърлили проклетие, че всички ще се вкаменят. В този момент всички се вкаменили и остават вкаменени и до днес. Най-важни са куклите, които са в средата и представляват младоженеца и булката в прегръдка, а отстрани са кумът и младоженецът.

ЦОЦЕВ КАМЪК

Цоцев Камък е част от Кратовско-Злетовската палеовулканична област в северозападната ѝ част. Намира се в атара на село Шопско Рударе. Находището представлява видно възвишение в околността, а скалите са изградени от андезитни туфи с долноплиоценска възраст и горноеоценски седименти. Скалата е придобила сегашния си вид през последните няколко хиляди години, главно чрез естествени ерозионни процеси и до известна степен под прякото или косвено влияние на човека. В северната част на скалата е най-високата надморска височина от 440 м.н.в., а височината от подножието е най-висока в югозападната част (389 м.н.в.). Цоцев Камък има редица по-плитки и по-дълбоки понижения, особено от южната и югоизточната страна. От тях 2 са по-големи и наподобяват подскали със сводест отвор. Дължината им е около 8-10 м, ширината 3-4 м и височината 4-6 м. Поради населеността и археологическата значимост на този обект от времето на неолита и късната античност, той има и антропогенно значение.

ВУЛКАНИЧНИ БОМБИ

Вулканични бомби или т.нар „лапили“ имат вулканичен произход, тоест те са изхвърлени през лавата на действащите вулкани, съществували в района на Кратово - Злетово преди около 20 - 30 милиона години. Теглото на тези бомби достига до 200 кг. Всъщност вулканичните бомби са каменни топци с много идеализирана сферична форма, които се срещат предимно в селото. Горно Кратово, на 4,5 км от центъра на града. Като по-голям оазис, тези микрорелефни форми могат да бъдат намерени в линия, която следва от местността, наречена Орника (според жителите), в горната част до сградата на малка филтърна станция в долната част на тази линия. Наклонът на самия терен варира от 15 - 20°, разкрити са на повърхността под въздействието на ерозионни процеси.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

За първи път музейната дейност в Кратово може да бъде наблюдавана през 60-те години на 20 век, в къщата на известната търговска фамилия от Кратово – Бидикови. Домът на културата „Лазар Софиянов“ е основан през 1970 г. и се помещава в реновираната Саражова къща в центъра на града. Тя представлява един от най-ярките примери на старата градска архитектура/къща в Кратово и е обявена за паметник на културата. На горния етаж е поставена и музейна сбирка.

СИМИКОВА КУЛА (КУЛАТА НА АБЕДИН)

Кулата се намира от дясната страна на Кратовска река. Има приземие и 3 етажа и всъщност тази кула е най-високата кула в Кратово с височина (от южната страна) 21,80м. Стените на тази кула са доста дебели около 2 метра на приземния етаж и се стесняват до около 1 метър. Между етажите има тесни каменни стълбища, които се осветяват от много тесни отвори в стените на кулата. Покривът е от каменни плочи, а на самия покрив се издигат два комина. Таваните са полукръгли. Вътре в горните стаи има две камини, които са служели за отопление през зимните дни. Тази къща е кръстена на собственика си Стефан Симич, който я купува и реновира през 30-те години на миналия век и я използва като офис на депутата. Тази кула, както беше споменато по-горе, е превърната в музейни изложби.

ЧАРШИЙСКИ МОСТ

Намира се в центъра на града и преодолява река Табачка. Този мост също има каменна ограда, а кубът вече е пренареден. Според надписа на каменната ограда, този мост е построен през 1804 г., а височината му е почти 12 метра.

МУЗЕЙ НА ГРАД КРАТОВО И ДОМ НА КУЛТУРАТА „ЛАЗАР СОФИЯНОВ“

ЧАСОВНИКОВА КУЛА

Намира се в централната част на града в близост до Чаршийски моста. От него се открива красива гледка към центъра на града (от дървената тераса, която излиза от последния етаж). Състои се от партер и три етажа. В тази изцяло реновирана кула е уредена постоянна музейна експозиция „Кратово през вековете“. Тази кула има два входа. Дебелината на стените варира от 1м до 1,35м. Кулата получава името си, защото през 1924 г. е приспособена за градски часовник с камбана и спира да работи поради липса на поддръжка през 60-те години на XX век.

ГРОФЧАНСКИ МОСТ (ГРОШДЖИЙСКИ)

Изграден е в центъра на града като свързва Айдуцката чаршия с десния бряг на река Табачка. Намира се преди сливането на Сарайска река и Табачка река. Този мост има два полукръгли отвора и е единствен по рода си. През една от тях минава река Табачка. Този мост се намира до Шишперов Ан. Кръстено е на богатия турски род на ефенди Ахмед, по прякор Грошджийски. Този мост е най-дългият в централната част на града (26,60 метра), има каменна ограда, а подът е от кубчета.

РАДИН МОСТ

Този мост е най-известният мост в Кратово. Той преодолява река Манцева която продължава пътя към планинските села. Този мост е единственият мост, който е построен върху кули, т.е. става въпрос за три кули, върху които е поставена пътната платформа. Първоначалната платформа е била дървена, но с реконструкцията е заменена със съвременни масивни материали, което силно нагънява автентичността на моста. Околността, над която се издига е скалиста и често причинява световъртеж поради голямата височина. Най-висока е третата кула, която е с височина 21 метра и има отвор за влизане в нея. Тези кули, които имат ролята на стълбове, са построени по същия начин като средновековните кули. Мостът е построен през 1833 г. от Хавзи паша и е получил името си от легендата за оградената Рада.

ПОДЗЕМНИ КОРИДОРИ

Подземните средновековни коридори се открояват сред най-загадъчните и значими туристически атракции на района на Кратово. Тези коридори са от времето на Константин Дамянов, тоест от времето, когато са построени кулите около града. Всъщност най-логично е коридорите да са изградени успоредно на кулите. Тези коридори са издълбани в скалите, върху които лежи градът. Целта на тези коридори е подземен път, който свързва всички кули в града. Има и няколко входа, които не са свързани с кулите. Единият е до Грофчанския мост, до стария Шишперов ан – известен още като турския затвор (ремониран преди няколко години).

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА НАСТАНЯВАНЕ

ХОТЕЛ „КРАТИС“

Намира се в центъра на град Кратово. Хотел Кратис е съчетание на традиционно и модерно, съчетание на селско и градско, съчетание на качество и професионализъм. Хотелът разполага с капацитет от 23 стаи. Хотел Кратис предлага климатизирани стаи с безплатен Wi-Fi. Частен паркинг в сградата може да се използва безплатно. Всички стаи разполагат с плоскоекранен телевизор с кабелни канали. Всяка стая разполага с минибар. Някои единици за настаняване разполагат с диван. Самостоятелните бани са оборудвани с душ и безплатни тоалетни принадлежности. Офертата на Хотел Кратис включва и а-ла-карт ресторант с лятна тераса и живописна гледка към града. На разположение е и лоби бар.

ЕТНО КЪЩА „ШАНЧЕВА“

Предлага настаняване с обща кухня и всекидневна, безплатен частен паркинг, градина и барбекю.

Къщата разполага с три спални със собствени тераси. Всички спални са оборудвани с бюро, а банята е обща. Предлага се закуска срещу допълнително заплащане. В къщата се допускат домашни любимци. Има безплатен wi-fi, както и барбекю за гостите в двора. Има 24-часова рецепция, експресно настаняване и напускане. Къщата разполага и с обща градина, общ хол с телевизор.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА ХРАНЕНЕ

РЕСТОРАНТ АЛЕКСАНДРИЯ

Ресторант Александрия се намира в град Кратово. Намира се в центъра на града на ул. „Йосиф Даскалов“ № 35. Ресторант „Александрия“ е един от по-хубавите ресторанти, които работят от доста време. Той приготвя изключително традиционна храна, характерна за района на Кратово. Заведението, освен със затворено пространство, разполага и със собствена лятна градина.

ЦЪРКВА „СВ. ЙОАН КРЪСТИТЕЛ“

Този мост е най-известният мост в Кратово. Той преодолява река Манцева която продължава пътя към планинските села. Този мост е единственият мост, който е построен върху кули, т.е. става въпрос за три кули, върху които е поставена пътната платформа. Първоначалната платформа е била дървена, но с реконструкцията е заменена със съвременни масивни материали, което силно накръпява автентичността на моста. Околността, над която се издига е скалиста и често причинява световъртеж поради голямата височина. Най-висока е третата кула, която е с височина 21 метра и има отвор за влизане в нея. Тези кули, които имат ролята на стълбове, са построени по същия начин като средновековните кули. Мостът е построен през 1833 г. от Хавзи паша и е получил името си от легендата за оградената Рада.

КУКЛИЦА ЕТНО

Куклица Етно се намира в село Куклица. Селото се намира в квартал Средорек, на 8 километра северозападно от Кратово, разположено от дясната страна на Крива река, а ресторант „Куклица“ е на 11 километра от Кратово, само на три километра от главния път. Куклица Етно разполага с ресторантска част и квартирна част с три стаи. Представлява национален ресторант-заведение, предлагащ богата традиционна македонска храна.

ХАН: ПРИ СПИРО

Ханът е разположен в красива част, където се открива гледка към града, а освен това сте заобиколени от петвековни борови дървета, които са истинска атракция. За тези, които обичат физическите дейности и наслаждаването на природата, трябва да знаят, че самата среда го предлага. Освен паркинга до ресторанта има и автентични стари стълби, които водят през живописната борова гора. Ханът предлага традиционни специалитети на Кратово. Тук можете да опитате всичко от автентичната кухня на този регион, като известната макала, сирена, селско месо и разбира се известната кратовска пастърма, специалитет, с който жителите на Кратово много се гордеят.

ХАН КУЗЕ

Хотел Кузе се намира на 100 метра от центъра на Кратово. Комбинация от модерна и традиционна храна. Предлага различни видове пици и традиционни специалитети. Подходящи за малки тържества и събития.

РЕСТОРАНТ „ЛИДЕР 2019“

Ресторант „Лидер 2019“ е модерен ресторант в Кратово. С капацитет от петдесет места предлага комбинация от модерни и традиционни ястия с красива декорация. Ресторантът предлага приятна атмосфера за малки събития и тържества. Намира се на 100 метра от центъра на града.

СЪБИТИЯ

МАЛЪК КОЛЕДЕН КОНЦЕРТ „ХИМНИ НА РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО“

За първи път това събитие се провела през 2013 г. в Мултимедийния център в Кратово. В събитието участват църковни хорове, както и училищни хорове, които пеят песни, химни, кондак, тропари и псалми, които прославят Рождество Христово. Това събитие се провежда непрекъснато без прекъсване. Събитието има и хуманитарен характер.

„ВОДИЦИ“ - ВЕЛИК БОГОЯВЛЕНСКИ ВОДОСВЕТ

Всяка година на 19 януари се извършва освещаване на водите на олимпийския басейн на Градския басейн в Кратово. Свещеници от кратовските църкви правят водосвет и хвърлят светия кръст. Над 20 вярвачи скачат в светените води, а голяма част от гражданите присъстват на този акт. Раздават се топла ракия и чай, а кумовете носят халби.

СВ. ГЕОРГИ КРАТОВСКИ – ПАТРОНЕН ПРАЗНИК НА ГРАДА

Покровителят на града се отбелязва всяка година с богата културно-художествена и църковна програма. Всяка година на 24 февруари има организация за почитане на „Св. Георги Кратовски“. Централното място е градският площад. Най-напред започва с литургията в църквата „Св. Георги Кратовски“, а след това е отслужен водосвет на градския площад. Това освещаване се допълва от богата културно-художествена програма от местни изпълнители, ученици и др. През последните две години се организира многодневен празник с прием на държавни делегации, изложби, многочасови концерти на открито с естрадни изпълнители, раздаване на греяна ракия и чай и др. Местните заведения за хранене често отварят външни щандове, малки щандове с различни продукти и др. В предпразничния период се провежда състезание „Св. Георги Кратовски“ (спортни събития), в които се състезават няколко отбора по футбол от региона в рамките на една седмица.

10 ЮНИ - ДЕН НА КУЛТУРАТА В РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ - МЕЖДУНАРОДЕН ФОЛКЛОРЕН ФЕСТИВАЛ „ИГРИВО КРАТОВО“

10 юни – Ден на културата в Република Северна Македония – Международен фолклорен фестивал „Игриво Кратово“. Този международен фолклорен фестивал се провежда всяка година пред платото на Дома на културата. В него участват няколко фолклорни дружества от съседни страни, а домакин е КУД „Ефрем Каранов“ от Кратово. Като част от това събитие традиционно се приготвят печени теста на открито на саджак (пирустия), които се раздават на всички посетители на събитието. Използват се над 60 килограма брашно.

АНГЛИЙСКИ ПЪБ КОРНЕР

Английски пуб „Corney“ се намира в непосредствена близост до хотел Кратис и същевременно е в самия център на Кратово. Тази в много отношения уникална сграда съчетава традицията на старите английски пубове, с древното минало на града и каменната архитектура, характерна за сградата, в която се намира този пуб. Традиционната македонска кухня, преплетена и видоизменена с европейски примеси, гарантира изключителна наслада от тези специфични и балансиращи вкусове на храната, консумирана в заведението.

ДЕТСКА ХУДОЖЕСТВЕНА КОЛОНИЯ „ЛАЗАР СОФИЯНОВ“

Детската художествена колония носи името на най-значимия учител по изобразително изкуство в Кратово Лазар Софиянов. Студенти от Кратово, Северна Македония и съседните страни остават в Кратово за няколко дни и рисуват традиционната архитектура на Кратово. Провежда се всяка година в средата на юни.

КРАТОВСКА КАРТОФИЯДА

На градския площад са изложени голям брой картофени специалитети, които всеки може да опита и да даде дарение. Участват няколко институции, сдружения и граждани от Кратово и Северна Македония, а програмата е допълнена от културни и артистични изяви. Събитието стартира първоначално в ОУ „Кочо Рацин“. Организатор е Община Кратово под патронажа на Министерството на земеделието, горите и водите. Реализира се през есенния период (ноември - началото на декември).

НОЩЕН ТАНЦ НА КУКЛИТЕ

Нощен танц на куклите е проява, която се провежда в местността „Каменни кукли“ в селото Куклица, Кратово. Това събитие, което популяризира класическата музика, се организира от Сдружение „Етно ризница“ от Куманово и се провежда за първи път на 10 октомври 2018 г. На събитието бяха изпълнени произведения на Жорж Бизе, Пьотр Илич Чайковски, Франц Шуберт и др. Обстановката и осветлението на куклите придадоха страхотен ефект и атмосфера.

МЕЖДУНАРОДЕН ФЕСТИВАЛ НА ДОКУМЕНТАЛНИТЕ ЕТНОЛОЖКИ ФИЛМИ

Международен фестивал на документалните етнологички филми е проява, която се провежда от 2012 г. в Кратово. С желанието да се преместят всички културни събития от Скопие и Охрид, председателят на етнологичното дружество проф. Д-р Зоранчо Малинов, реши да проведе това събитие в Кратово, за да даде малко тласък на градовете във вътрешността на страната. Целта е да се представи тяхното културно и туристическо богатство, т.е. наследство, за да могат и тези малки градове в страната да оживеят, анимирайки публиката в тези по-малки места. Интересуващите се от събитието са: етнологи и антрополози, занимаващи се с визуална антропология. Гостите, които са предимно пряко ангажирани с това събитие, обикновено идват от: България, Хърватска, Словения (поради близостта). Но през годините е имало гости и от Сърбия, после и от по-далечни страни: Германия, Австрия, Швейцария, Италия, Франция, Холандия.

ОБЩИНА КУМАНОВО

Община Куманово е най-голямата община в Република Северна Македонија с население от 98 104 жители. В резултат на богатата история и околната среда, на територията на общината има голям брой исторически и културни забележителности, датирани от праисторически времена до наши дни. В миналото през тази област са минавали важни пътища, чрез които са се осъществявали връзки между районите около Адриатическо море и тези около Егейско и Черно море. Днес два важни европейски пътя пресичат територията на община Куманово - коридорите 8 и 10. Куманово днес е град с различни култури, религии и традиции. На територията на общината има няколко реки, паркове, както и извори на минерална вода. Дефилето Бислим на река Пчиня е място, което изобилства от природна красота. Поради твърдостта на скалите, които прорязва, проломът на места има вид на каньон, с голям брой пещери по скалистите страни. В община Куманово има голям брой заведения за хранене и настаняване, както и различни заведения за отдих и развлечения. Богатото културно и природно наследство допринася за това община Куманово да има потенциал да бъде посещавана от туристи през цялата година, чрез предлагането на различни атракции и дейности.

ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО

КЕЙ ШЕТАЛИЩЕ

Кейт е добре познато място в град Куманово за отдих и почивка. Посетителите могат да се насладят на разходка по река Кумановка, да се насладят на атмосферата, седнали на една от пейките, да използват футболните и тенис кортовете или да се забавляват със семейството си на детската площадка.

ШОПСКА СВАТБА

За да съхранят шопските обичаи, в кратовското село Куклица всяка година се организира проява, известна като „Шопска сватба“. Сватбата е точно на местността „Каменни кукли“, известна още като „Весела сватба“. Събитието съхранява шопските традиции около сватбите и се организира от Сдружение „Етно съкровищница“ от Куманово. За първи път се организира през 2015 г. Сдружението обявява конкурс за младоженци от този регион. Досега само 2 двойки са сключили истински брак, а през останалите години се изпълнява от членове на културно-художествените дружества, тъй като няма регистрирани кандидати. Цялата програма е допълнена от музика и танци. Посещението обикновено е от околните общини и Скопие, но има и посетители от чужбина. Провежда се в края на септември.

ЛЕСНОВСКИ КАМБАНИ

Събитието е посветено на поета Чедо Якимовски. Четат се поетични творби и се награждават дебютни поетични книги. Провежда се през юни от 2007 г. без прекъсване пред платото на Дома на културата „Пазар Софиянов“ в Кратово или в Музея на град Кратово.

КУМАНОВСКА БАНЯ

Кумановска баня е известна със своите лечебни извори. Някога този район е бил голям комплекс с хотел, термални бани, открит басейн, парк и зона за отдих. Сега по-голямата част от тази област е частна собственост, но все още е отворена за обществеността. Тук посетителите могат да се насладят на зелени площи, оборудвани с пейки и да изпитат лечебната сила на кумановската термална вода от съществуващите чешми.

БИСЛИМСКО ДЕФИЛЕ

Бислимското дефиле се намира в непосредствена близост до град Куманово, само на 5 километра. Дефилето е с красива природа и множество пещери, уникално биоразнообразие с особености на растителността и голям брой атракции. Под името „Бислимска клисура“ е включена частта между хълма Кръста от запад и рида Голич от източна страна, тоест дълбоко врязаната долина на река Пчиня от селото Доброшане до село Пчиня. Проломът е дълъг само 7 км, но дори и в толкова малка дължина има какво да се види. Сред местното население тази местност се нарича просто „Бислим“ и се свързва с камениста и мистериозна местност, където почти никой не минава. Според познанията името най-вероятно произлиза от средновековното селище, което се простира в централната част на пролома, което е изместено към края на 16 или 17 век, т.е. по време на турското владичество. В допълнение към природните ценности, проломът Бислим предлага на посетителите възможност за спортни и развлекателни дейности като алпинизъм, каяк в тихи води и коловеждане. За посетителите са изградени информационно-туристически карти, пешеходна пътека, наблюдателна кула, беседка и ограда, както и информационен център - Бислимско дефиле.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Манастирският комплекс е разположен на хълма над село Скачовце и се състои от обект за настаняване, 12-метров кръст, библиотека, каменна кула, статуи на Дева Мария, Свети Климент, 3-метрово великденско яйце и друго съдържание интересни за посетителите. 12-метровият кръст, намиращ се в имота, е намерен и реконструиран през 1996 г., а самият манастир е построен от известни вевчански майстори по повод 2000 години християнство и е осветен през 2001 г. Днес манастирът се използва за кръщенета, сватби и молитви. Ограденият комплекс се простира на площ от 20 хектара и уреден - озеленен с алеи, места за сядане, фонтан, малка зоологическа градина и детска площадка.

ТАТАР СИНАН БЕГ ДЖАМИЯ

Принадлежи към типа еднокуполни, „султански“ джамии и е известна като Ески (Ески) стара джамия, построена през 1532 г. в турската махала Орта - Бунар, където се намира и до днес. Изградена е от прецизно обработени жълтеникави каменни блокове. Необичайно високият кръгъл тамбур на купола и малкият тамбур на централния купол на портика, които са кръгли отвътре и отвън, както и рядкото преходно решение вътре в молитвената зона на т.нар. фриз от турски триъгълници върху купола, я нареждат сред най-интересните джамии от ранноосманския период, както и уникален образец на това архитектурно решение в Македония от 16 век. Надписът на надгробен камък в двора на джамията гласи, че през 1659/60 г. Хаджи Осман Сюлейман е първият мутавелия на тази джамия. Джамията е еднокуполна сграда с притвор от северната страна, която е основен архитектурен елемент на ранната османска джамия и един от най-многобройните типове джамии през 16 век на Балканите. Преходът от молитвената зона към купола е решен с помощта на т.нар фриз от турски триъгълници, много интересно и рядко срещано преходно решение под купола, което заедно с появата на необичайно високия тамбур на купола на джамията (който, подобно на централния купол над притвора, е кръгъл и отвътре, и отвън), нарежда джамията сред най-интересните, а също и единственият пример за подобно архитектурно решение в Северна Македония от 16 век. Интериорът на джамията съдържа обичайните елементи, присъстващи в молитвеното пространство - михраб, минбер и махвил, които се отличават с простотата на формите си. Уникалността на джамията е и в декоративната обработка в плитък релеф на подпрозоречните первази от втория прозоречен пояс отвън, но и в обработката на гредата над главния вход на молитвения кът и шерефето, което говори за прецизна майсторска ръка и важността, която е отдадена при изграждането на този обект.

ЦЪРКВА СВЕТИ НИКОЛА

Църквата „Свети Никола“ е една от двете съществуващи църкви в Куманово, която за разлика от другата, т.нар. Новата църква „Света Троица“ е със статут на паметник на културата. Църквата „Свети Никола“, известна сред кумановци като Старата църква, е построена през 1851 г. на мястото, където преди това е имало малка църква. Църквата „Свети Никола“ е дело на известния майстор-строител Андрея Дамянов от село Папрадище, Велешко. Изградена е от тухли и има формата на трикорабна базилика. Църквата е заобиколена от великолепни тремове, изпълнени със стенописи и с висока камбанария в притвора. Интериорът на църквата „Св. Никола“ се отличава с великолепни галерии, голям иконостас и църковна мебелировка. Интериорът на църквата се характеризира с дървените касетирани тавани на галериите, което е характерно за македонската къща през 19 век. Интересно е и църковното обзавеждане, състоящо се от певнича, архиерейски трон и странични вертикални, дървени пейки за вярващите, когато следва богослужението. Този най-голям християнски храм в Куманово е украсен и с просторен църковен двор, с доста голяма площ, ограден с високи стени, както и няколко помещения в службата на църквата. Галерията с колекция от икони от района на Куманово се намира в църквата Свети Никола. Колекцията представлява културно богатство с изключително значение, което говори за изкуството на миналото. Галерията се намира на първия етаж на самата църква. Постоянната експозиция е открита по повод отбелязването на 150 години от построяването на църквата през януари 2001 г. В галерията има икони, които идват от няколко църкви и манастири от района на Куманово.

ГОРСКИ ПАРК БИЛЯНОВЦЕ

Горски парк Билияновце се намира в непосредствена близост до град Куманово, само на 2 километра. Горски парк Билияновце има красива природа и предлага възможности за туризъм и отдих. В Горски парк Билияновце има няколко велосипедни алеи, където местните велосипедни асоциации и националната велосипедна федерация провеждат национални и международни състезания по планинско коловеждане в различни категории.

ЦЪРКВА СВ. ГЕОРГИ - ГРАДИЩЕ

Село Градище се намира в югоизточната част на община Куманово, на 24 км. от града, вдясно от магистралата Куманово - Свети Николе. Манастирската църква, посветена на Св. Георги се намира в широколистна гора на върха на Градишкия хълм. Построена е върху основите на стара разрушена манастирска църква през 1866г. От архитектурна гледна точка църквата представлява триконхос от компактен тип с един купол, като такъв е уникален в района на Куманово от периода на Възраждането в Македония. Манастирът е построен от дялани каменни блокове с тухла. Фасадите са оживени с хоризонтални разделителни корнизи. Приложен е византийски стил на строителство с намалена украса. Външният ремонт на църквата е извършен през октомври 1978 г. Реновирането на интериора е извършено през 2001 г., когато са измазани стените на трите конхи, а последните интервенции са извършени с измазването на външната архитектура през 2003 г. от местни майстори. Църквата все още не е изписана, с изключение на една нова фреска от 2005 г., дело на художника Сречко Андоновски – Челик. Някога е имало стар иконостас, чиито икони, изработени в темперна техника от 19 век и от неустановен автор, днес са изложени в Иконната галерия на църквата „Св. Никола“ в Куманово. Днес църквата има нов дървен иконостас, чиито икони са дело на Димитър Андонов – Папрадишки (1859 – 1954) през 1937/38 г. Този иконостас се отличава от останалите по това, че е висок колкото престолните икони, които всъщност представляват фигури в цял ръст, което не е така при другите иконостаси, където са представени допоясни фигури на светци. Градишкият манастир Св. Георги се причислява към паметниците на културата от епохата на Възраждането.

НУ МУЗЕЙ КУМАНОВО

Началото на музейната дейност в Куманово датира от 1951 г., когато е основан Градският музейно-архивен център. През 1964 г. е създадена самостоятелна институция Исторически музей, който през 1979 г. променя името си на Народен музей Куманово. Сградата на музея е бившата вила на богатия индустриалец от Песковац, Живко Стоилкович, построена през 1926 г. с типична черта на старата градска архитектура. Намира се в непосредствена близост до центъра на града, в чийто двор е разположен лапидариумът. От 2004 г. музеят е пререгистриран като Национална институция Музей – Куманово. В дългогодишното си съществуване музеят се е утвърдил като значима научна и културно-просветна институция. По своята организационна структура принадлежи към общите музеи със следните отдели - археологически, исторически, етноложки, изобразително изкуство и отдел за евиденция, документация и защита. Разполага с общо 7000 експоната от всички фондове на отдела, което е резултат от теренни изследвания и научна обработка. Това културно наследство е непрекъснато представяно чрез периодични тематични изложби, чийто брой е над 650, като днес музейният материал е изложен на постоянна експозиция в сградата на музея, на партера и първия етаж, на площ от 250 м2. За научноизследователската си експозиционна, издателска и културно-просветна дейност музеят е носител на няколко награди и признания, сред които два пъти Ноемврийската награда, 1972 г. и 1986г. В района на Куманово са регистрирани над 250 археологически обекта, а частично проучени са само 14. Най-старото обитаване, потвърдено от археологически проучвания, произхожда от ранната каменна епоха, неолита. Археологическите обекти са подредени в 4 колекции: праистория, античност, средновековие и нумизматика. Най-богат е фондът на историческия отдел, разпределен в 4 колекции по периоди. Национално-революционно движение между двете световни войни, НОВ и социалистическия период. Етноложкият отдел разполага с няколко колекции. Народни носии и тъкани, предмети за лична употреба, предмети от бита, народна икономика, народни музикални инструменти и народни обичаи. Най-многобройна е колекцията от народни носии и тъкани.

ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ КУМАНОВО

Художествената галерия се намира в комплекса на старата сграда на общината, построена през 30-те години на миналия век, по проект на общинския архитект Владимир Антонов. Открита е на 16 юни 1967 г. с първата художествена изложба „Югославски и чуждестранни художници“, а през 2006 г. е реновирана отново. Съоръжението разполага с 5 изложбени зали (187 м2), депо и работно помещение. Предназначено е за временни изложбени настройки, както от изобразителното изкуство, така и от археологията, историята, етнологията и историята на изкуството. В него работи Катедрата по изящни изкуства, която е част от Н.У. Музей – Куманово. За времето на своето съществуване този отдел постигна значителни резултати в организирането на самостоятелни и групови художествени изложби, както и в поддържането на Арт колония „Куманово“, която се реализира всяка година в сътрудничество с Община Куманово.

МЕМОРИАЛНА КОСТНИЦА

Мемориалната костница е построена през 1957 г. по повод 11 октомври, деня на въстанието на македонския народ. Дело е на архитект Зордумис и скулптор Сретен Стоянович. Състои се от обелиск и костници, в които са положени тленните останки на загиналите в Национално-освободителната война от Куманово и Кумановско. Мемориалният комплекс представлява парково обособена цялост, разположена на хълм с добра ориентация, откъдето се открива панорамна гледка към града. В най-високата точка се оформя плато, до което се стига по церемониална стълба. Централно място заема скулптурата на жена с високо вдигнат клас и доминиращият вертикал зад нея. В квартала се намира и криптата с тленните останки на 300 загинали борци, паметни плочи, бюстове на най-значимите герои.

ПАМЕТНИК НА БАТКО ГЕОРГИЯ

Паметникът на Батко Георгия, дело на академичния скулптор Русе Андоновски, е поставен през 2006 г. на реконструирания градски площад в памет на Батко Георгия, градски персонаж и синоним на града, който отразява специфичния характер и положителния дух на хората от Куманово. В продължение на години Батко Георгия е ценен и използван персонаж в различни видове творения, герой, превърнал се в любим герой, синоним и разпознаваема черта на Куманово.

МЕСАРСКИ КРЪГ

Обектът е дело на архитект Владимир Антонов и е строен между 1930 и 1934 година. По първоначален проект е сграда с триъгълна основа, с приземен и един етаж, но етажът не е напълно изграден. Приземният етаж се състои от съдържание с обществен характер като търговия, хотелиерство, култура, а на първия етаж са разположени административни помещения. Обектът разполага с атриумно пространство, в което се влиза от два входа и дълго време в него са били концентрирани цехове за месо. По-късно това пространство получава ново съдържание - заведения за хранене, така че днес е приятно място за посещение. Тази сграда отразява някогашните модерни движения в архитектурата на град Куманово.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА НАСТАНЯВАНЕ

ХОТЕЛ ЛЪВ

Хотел Лав е основан през 1984 г. и предлага приятен престой в напълно реновирани стаи. Разполага с външен басейн, а ресторантът му е специализиран в организирането на тържества, сватби, банкети, коктейли.

ХОТЕЛ ХАРМОНИЯ

Хотел Хармония е категоризиран с 3 звезди, разполага с 35 комфортно обзаведени стаи, собствен охраняем паркинг, осигурява приятно настаняване и предлага няколко удобства като ресторант с вкусна храна, лятна градина, бар Heineken за развлечения, ресторант-хижа както и конферентна зала за бизнес срещи.

ХОТЕЛ БЕЛА ДОНА

Хотел Бела Дона разполага със седем двойни стаи и два апартамента. Стаите са оборудвани с климатик, кабелна телевизия, телефон, интернет, минибар, модерни бани и тераси. Разполага с обособени паркоместа за гостите на хотела, както и ресторант с модерна кухня в хотела.

СОКОЛАРСКИЯТ ДОМ

Соколарският дом в Куманово е спортно съоръжение - соколарство. Обектът разполага със закрыта спортна зала, най-голямата по рода си в града към момента на провеждане, фитнес зала за зимни периоди, тераса, офиси и спомагателни помещения. Домът е построен като седалище на соколарския клуб в Куманово, който първоначално е основан през 1909 г. След голямо прекъсване в дейността на клуба, той е възстановен през 1922 г., откъдето започва нуждата от помещение за провеждане на дейността. Строежът на Соколарският дом в Куманово, както е обичайно по това време, започва с тържественото полагане на основния камък на Видовден, 28 юни 1923 г. От запазените документи може да се отбележи, че е строен доста дълго време. Предаден е тържествено на Соколарския клуб на 6 септември 1931 г. Основният проект е изготвен от белградския архитект Момир Горунович, а проектът за покривната конструкция е изготвен от руския архитект Владимир Антонов.

ДОМ НА КУЛТУРАТА „ТРАЙКО ПРОКОПИЕВ“

Домът на културата „Трайко Прокопиев“ започва своята дейност през 1980г. Той е с обща площ от 3766 кв. м. и има особен принос за обогатяването на културния живот в община Куманово. Особено качество в дейността на Дома придават основните дейности, които създават условия за културно и художествено творчество на гражданите на Куманово. С организирането на театрални представления, концерти, колективни и самостоятелни художествени изложби, музейни експозиции, промоции на книги, литературни събития, филмови и видео програми, тържествени академи, трибуни и други разнообразни дейности Домът на културата е истински храм на културата в града, който дава огромен принос за развитието и възпитаването на този вид творчество.

БИБЛИОТЕКА „ТАНЕ ГЕОРГИЕВСКИ“

Първоначалната работа на библиотеката е отбелязана на 20 октомври 1945 г. с фонд от около 1300 книги, дарени от гражданите на Куманово. Днес библиотеката разполага с фонд от 195 946 библиотечни единици. Ако в началото профилът му е бил представен от книги и вестници, днес той е институция, в която събира, експертно обработва, съхранява, проучва, представя и предоставя разнообразен библиотечен материал (книги, списания, вестници, ръкописи от всякакъв вид). електронни издания). През последните години са направени няколко проекта, информационна читалня, читалня за възрастни, читалня за по-малка възраст, голям брой книги. С многобройните програми и семинари, които се провеждат в помещенията на библиотеката, тя представлява център на знания и изследвания, източник на най-достоверна информация, както и място за интелектуално надграждане и вдъхновение.

ХОТЕЛ КУМАНОВО СПА

Модерен многофункционален обект, който разполага с луксозен бар на покрива, вътрешен СПА център с минерална вода, ресторант, разположен на тихо, просторно място и заобиколен от зеленина, стаи и апартаменти, експертен екип от масажисти и физиотерапевти, които предлагат всички видове релакс и медицински масаж, както и СПА център, изграден по най-новите стандарти.

ХОТЕЛ И ВИНАРНА КОКИНО

Хотел и винарна Кокино разполага с 15 легла, зала за закуска за гостите, място за дегустация на вино, както и красива среда, където можете да прекарате незабравими моменти, опитвайки многото видове вина, които са в предлаганата винена листа. На гостите се предлага обиколка на винарната, както и обучение за процеса на производство на вино.

ХОТЕЛ МИМОЗА

Хотел Мимоза предлага възможността да се насладите на пълен комфорт и домашен уют. В кухнята му работят топ готвачи, готови да задоволят вкусовете на гостите. Квалифицираният персонал на хотела е винаги на разположение на гостите. Освен това разполага с конферентно пространство и съоръжения за организиране на срещи и събития.

ХОТЕЛ ГРАЦИЯ

Хотел Грация предлага на своите гости възможност за настаняване в комфортни стаи в приятна обстановка. Кухнята разполага с топ майстори, които приготвят ястия за различните вкусове на гостите. Любезният и професионален персонал на хотела е винаги на разположение на гостите. Хотелът разполага и с конферентна зала за организиране на различни срещи и събития.

ХОТЕЛ САТЕЛИТ

Хотелската база разполага с 40 луксозно обзаведени стаи с общо 96 легла. На гостите е осигурено 24-часово паркомясто, бесплатно ползване на външен басейн. В хотелския комплекс се намира и бензиностанцията. Хотелът разполага и с ресторант с национална и интернационална кухня с елегантен интериор и капацитет до 300 души. Хотелът разполага с конферентна зала с капацитет до 150 човека за организиране на семинари, бизнес срещи и конференции.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА ХРАНЕНЕ

РЕСТОРАНТ БАБА ЦАНА

Национален ресторант Баба Цана отваря врати през 2010 година и бързо се превръща в любимо и познато място в град Куманово. Този ресторант се намира в Месарски кръг, известната архитектурна сграда, разположена близо до централния площад в град „Нова Югославия“. Тук гостите могат да се насладят на традиционна македонска кухня и приятна атмосфера. Храната е вкусна и перфектно приготвена от топ готвачи, а менюто предлага голям избор от специалитети.

РЕСТОРАНТ СКАРА КАЙ ЖМАРА

В ресторант Скара Кай Жмара гостите могат да се насладят на топло и вкусно барбекю. Офертата включва традиционни ястия като кумановско зелеанче, кумановска наденица, кумановски мезалък и други специалитети.

РЕСТОРАНТ ЕКСКЛУЗИВ

Ресторант Ексклузив е място, където по всяко време можете да намерите вкусна храна, приготвена от най-добрите готвачи. Ресторантът организира и всякакви тържества, сватби, рождени дни, коктейли, кетъринг услуги и кръщенета, последвани от качествена храна в приятна атмосфера.

РЕСТОРАНТ АРКУС

Ресторант Аркус е идеалното място за закуска и бизнес обяд, вечеря с приятели или просто хубаво кафе или чаша хубаво вино. Аркус е за всеки, перфектна среда, където можете да се отпуснете и да си спомните незабравимите моменти, прекарани заедно със семейството, роднините или приятелите.

ИРЛАНДСКИ ПЪБ ХАРП

Единственият автентичен ирландски пъб в Куманово, „Харп“, се намира в атрактивна част на центъра на града. Този ирландски пъб предлага голям избор от бири, вкусна храна и атмосферата и чара на истински пъб.

ФРАНШ ЛОУНДЖ БАР

Франш Лоундж бар има отлична локация в центъра на Куманово. Спрете тук за кафе, салата или друго вкусно ястие от богатото им меню. Квалифициран, любезен персонал ви очаква във Франш Лоундж бар.

РЕСТОРАНТ КОБРА

Кобра е ресторант, който предлага традиционна македонска кухня. Заведението е чудесно място за обяд или вечеря в приятна атмосфера. С местоположение близо до центъра на града, това място предлага салати, скара, риба и различни специалитети в менюто си.

РЕСТОРАНТ БЕЛА ДОНА

Бела Дона предлага богат избор от вкусна храна, включително салати, пици и други македонски специалитети. Насладете се на храната си в релаксираща атмосфера, с качествено обслужване и любезен персонал. Бела Дона предлага възможност за организиране на различни видове тържества - сватби, рождени дни и други събития.

РЕСТОРАНТ ТВИНС

Ресторант Твинс предлага в менюто си вкусни ястия, приготвени на дърва, както и голям избор от предястия и салати. В обекта има възможност за организиране на събития.

РЕСТОРАНТ ПОМОДОРО

Ресторант Помодоро предлага на своите посетители топла и приятна атмосфера с първокласна италианска кухня и специалитети.

РЕСТОРАНТ ЯРД

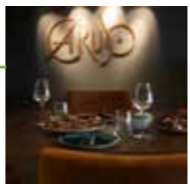
Лоундж бар с приятна атмосфера и отлична кухня, който предлага разнообразие от специалитети в менюто си.

БРАВО КЕЙ

Ресторант Bravo, разположен на кея, предлага отлична храна в приятна атмосфера.

РЕСТОРАНТ КАРУЗО

Ресторант Карузо предлага разнообразие от ястия и вкусни специалитети, които можете да консумирате в приятна атмосфера.

РЕСТОРАНТ ГРАДСКА ПИВНИЦА

Градската бирария е открита с цел предлагане на различни видове бира. Гамата от бири варира от 40 до 50 вида бири. Храната е изцяло съобразена с видовете бири. Ресторантът предлага и кетъринг услуги.

РЕСТОРАНТ ПАЛАС ГАРДЕН

Ресторант Палас Гарден се намира на изхода от Куманово, по пътя за Свети Николе. Ресторантът разполага с външна част с капацитет 120 места и закрыта част с капацитет 170 места. Тук могат да се организират сватби, различни тържества, семинари.

СЛАДКАРНИЦА ЗАФИР

Сладкарница Зафир е място, където се приготвят разнообразни сладкиши и торти.

РЕСТОРАНТ ФРАТЕЛИС ВИЗИАНА

Ресторант Фрателис Визиана се намира на 20 км от Куманово. Намира се в близост до извор Визиана сред красива обстановка в природата. Ресторантът предлага безупречно обслужване и топ специалитети с уникален вкус. Като рибен ресторант най-известни са специалитетите от сом и шаран, както и бяла пъстърва, приготвена на скара.

СЪБИТИЯ

КУМАНОВСКИ МАСКЕНБАЛ „БАТКО ГЕОРГИЯ“

Кумановският маскенбал е общинска културна проява, която съществува повече от десетилетие и в която участват всички детски градини, основни и средни училища, както и отделни лица и групи граждани от града. В този истински маскарарден спектакъл всяка година през месец май около 3000 маски дефилират по главните градски улици и на Градския площад, където се провежда събитието.кондак, тропари и псалми, които прославят Рождество Христово. Това събитие се провежда непрекъснато без прекъсване. Събитието има и хуманитарен характер.

СЕДМИЦА НА АЛБАНСКАТА КУЛТУРА

Организатор на това традиционно събитие е Сдружение „Седмица на албанската култура“ от Куманово и то се организира всяка година през месец юли на градския площад в Куманово в чест на албанските емигранти от Европа и САЩ. Събитието включва богата културно-художествена програма, чрез която се представя албанската култура,

с участието на културно-художествени дружества, албански изпълнители на забавна и народна музика. В рамките на събитието се организират трибуни, промоции на книги, изложби и др.

МЕЖДУНАРОДЕН КОНКУРС ЗА МОДЕРНИ ТАНЦИ „DANCE FEST“

В организацията на Студио за модерни танци „МАК“ от гр. Куманово, всяка година през месец април - май в НУКЦ „Трайко Прокопиев“ гр. Куманово се провежда международен и шоу танцов спектакъл с участието на танцови състави от няколко държави.

ИЗЛОЖБА „КУМАНОВСКИ ИЗОБРАЗИТЕЛНИ ХУДОЖНИЦИ“

Изложбата „Кумановски изобразителни художници“ веднъж годишно в Художествената галерия в Куманово, по случай Деня на града - 11 ноември, обединява всички академични художници в града и представлява пресечен разрез на изобразителното изкуство от различни поколения, които творят в Куманово. Тази традиция започва с първата групова изложба на първата група кумановски изящни художници през 1956 г., които заедно с други изобразителни групи от страната оказват влияние върху формирането на съвременната сцена на изобразителното изкуство в Северна Македония.

МЕЖДУНАРОДНА ХУДОЖЕСТВЕНА КОЛОНИЯ КАРПИНО

Традиционна художествена проява, първоначално организирана в манастирския комплекс Карпино, разположен в атара на село Сув Орах. Поради лошите условия в манастирския комплекс, произтичащи от рухването му, организаторът на арт колонията Мултимедиен център „Карпино“ и Община Куманово изместват издръжката на колонията в помещенията на хотела „Грация“ в Куманово. Разбира се, това не пречи на художниците, наред с други дейности, редовно да посещават манастирския комплекс, който, както се казва, макар и разрушен, ги вдъхновява и дава изключителна енергия за създаване на произведения на изкуството. Голям брой художници от страната и чужбина участваха в провеждащата се повече от десетилетие арт колония през месец юли, а техните произведения традиционно са изложени в изложбата „Карпино“ в чест на ноемвриските дни в Куманово.

МЕЖДУНАРОДЕН ФЕСТИВАЛ НА ТАМБУРАШКИТЕ ОРКЕСТРИ

Международният фестивал на тамбурашките оркестри е един от най-големите музикални празници в Куманово и вече е включен в една от традиционните културни прояви в Община Куманово. Първоначалната идея за организиране на тамбурашки фестивал е на група ентузиастични от Куманово, любители на тамбурашката музика „Кумановски тамбураши“, чиято цел е да популяризират и утвърдят тамбурата и тамбура като част от традиционната македонска музика. Тяхната цел остава и след десетилетие провеждане на фестивала, с подкрепата на местната управа - Куманово, с участието на голям брой реномирани тамбурашки оркестри от Северна Македония, Сърбия, Черна гора, Босна и Херцеговина, Хърватска, Словения, Чехия, Австрия и др., всяка година през месец август, на Градския площад в Куманово.

МЕЖДУНАРОДЕН ТЕАТРАЛЕН ФЕСТИВАЛ „ДНИ НА КОМЕДИЯТА“

Традиционно културно събитие в Община Куманово, което се провежда вече почти две десетилетия, винаги през първата половина на октомври, в НУЦК „Трайко Прокопиев“ в Куманово, чиято цел е да насърчи производството на комедии, т.к. специален жанр, специфичен за изпълнение. Досега на фестивала са изиграни над 150 пиеси и са участвали всички театрални къщи в Северна Македония, както и национални театри от София, Белград, Нови Сад, Вараждин, Загреб и други градове от региона.

ОБЩИНА КРИВА ПАЛАНКА

Разположена в североизточната част на Република Северна Македония, община Крива Паланка е с площ от 480,81 km². В община Крива Паланка живеят 18887 жители. Общината има 34 населени места, от които най-голямото населено място е град Крива Паланка. На територията на общината се намират Осоговските планини с най-висок връх Руен на 2252 метра надморска височина. През общината преминават Дурачка река и Крива река. Поради местоположението си, като гранично място както днес, така и в миналото, Крива Паланка е важно селище от 17 век. През общината минава Коридор 8 към съседна Република България с ГКПП Деве Баир. Общината преживява най-голямо развитие след Втората световна война, когато е изградена допълнителна инфраструктура и е открита мината за олово и цинк „Тораница“. В Община Крива Паланка се намира и един отдин от най-монументалните манастири в Република Северна Македония, манастирът Св. Йоаким Осоговски, която е отворена за посетители. С богатите си природни и културни забележителности и значителен брой места за настаняване и заведения за хранене, община Крива Паланка привлича туристи през цялата година.

ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО

ОСОГОВСКИ ПЛАНИНИ

Осоговските планини са висок и масивен планински масив, който доминира в източната част на Република Северна Македония. По височина и размери това е най-големият планински масив в източната част на Северна Македония. Като естествена единица тя се простира в две държави и обхваща обща площ от 1535 km², от които 1102 km² или 71,8% принадлежат на Република Северна Македония, докато 443 km² или 28,2% принадлежат на Република България. Релефът на Осоговския планински масив е представен от високи, заравнени и дълги планински хребети, които са отделени едно от друго с дълбоки речни долини, вулканични могили и кратери. Планината е многоводна и тук важен релефен елемент освен билата са речните долини, които се характеризират със стръмни проломи. Осоговската планина предлага отлични условия за развитие на туризъм. Благодарение на прекрасните природни красоти (релеф, климат, вода, флора и фауна), архаичните селски и характерни градски селища, както и богатите културно-исторически ценности, имат голям туристически потенциал. Планината е подходяща за развлекателен туризъм, наблюдение, фотография, планинско колоездене, сафари с джипове по многобройните планински пътища, парапланеризъм, жилищен зимен спортен туризъм във високите части и селски туризъм в по-ниските части.

МЕЖДУНАРОДНА ИЗЛОЖБА ЗА ХУДОЖЕСТВЕНА ФОТОГРАФИЯ „ФОТО САЛОН“

Фотосалон, организиран от Фотокино клуб от Куманово, е изложба на художествени фотографии от открит характер, в която участват автори от цял свят. Получените снимки имат специални културни характеристики, които правят изложбата с високо художествено качество. Големият интерес на любителите на художествената фотография към многобройните изложби Фото салон, които се организират от години в Художествената галерия в Куманово през месец октомври, превърнаха града в световно признат фотографски център.

РОМА ТРУБА ФЕСТ

В организацията на ансамбъла за народни ромски игри и песни „Рушит Шакир“ от Куманово, по традиция всяка година в началото на месец септември се провежда Ромски празник на тръбача с участието на реномирани духови оркестри от Северна Македония и други страни регионът. Празникът на тръбача, с подкрепата на Община Куманово, подхранва многообразието и културата на етническите общности и вече се превърна в специална забележителност на града.

КАЛИН КАМЪК

Планинската туристическа база Калин камък се намира на 10 километра югоизточно от Крива Паланка, над манастира Свети Йоаким Осоговски. Местността е разположена на надморска височина от 1500 до 1870 метра и разполага с места за почивка и отдых, малка спортна площадка, както и съоръжения за настаняване на малки туристически групи. Една от отличителните черти на това място е изкуственият язовир Калин камък, който е подходящ за къмпинг през лятото. През 2009 г. за първи път се организира рали изложение за автомобили със задвижване на четирите колела.

ЦАРЕВ ВРЪХ

Царев връх се намира на 2085 метра надморска височина и е на около 25 км от Крива паланка, а от ски център Пониква е на около 20 км. Самото място има отлични възможности за развитие на туризъм, най-вече от гледна точка на зимния спортен туризъм. В района са определени подходящи терени за ски трасета, както и за изграждане на модерен ски център. Единствените обекти, които днес присъстват тук, са двете наблюдателни кули, които се намират на разстояние тридесет метра една от друга.

РУЕН

Връх „Руен“ е най-високият връх на Осоговската планина, а също и най-високият връх в Източната част на Северна Македония. Намира се на 2252 метра надморска височина, на самата граница между Северна Македония и България.

ДУРАЧКА РЕКА

Дурачка Река протича през едноименното село, югоизточно от град Крива Паланка. Извират под връх Костадинци в източната част на Осоговската планина и тече на север. Дурачка река се образува от три малки реки: Станечка, Козя и Дурачка. Общата дължина на реката е 15 километра и се влива в Крива река в град Крива Паланка.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Манастирът „Св. Йоаким Осоговски“ се намира на около 3 километра североизточно от град Крива Паланка, в обятията на дъбовата гора на Осоговските планини. Основан е през 12 век, известен още с името Сарандапур и е посветен на манастира Св. Йоаким Осоговски, живял по тези места в края на XI и началото на XII век. В своята богата история манастирът е преживял възходи и падения. За значението му говори фактът, че е бил посещаван от няколко църковни сановници, държавници и пътешници. Най-старата сграда в манастирския комплекс е малката църква „Света Богородица“, построена през 14 или 16 век, върху основите на църква от 11 и 12 век. Сградата се характеризира с византийски стил и е една от първите средновековни църкви на територията на Македония. През 1847 г. започва изграждането на голямата църква „Св. Йоаким Осоговски“, завършена и осветена през 1851 г. Църквата е построена от Андрей Дамьянов, най-известният строител на Балканите от началото на 19 век. По своята архитектура църквата представлява монументална трикорабна базилика с дванадесет купола (седем малки и пет по-големи). Днес манастирът е отворен за вярващи, посетители, пътници и добротелатели, дошли да се поклонят пред чудотворните мощи на Св. Йоаким, които се съхраняват в манастира. Разполага с две църкви, няколко къщи за гости, които предлагат настаняване на гостите и ресторант с богат асортимент от автентични ястия, а природата около манастира предлага уникални условия за разходка.

МОНАСТИР „СВ. ЙОАКИМ ОСОГОВСКИ“ ИЛИ ОСОГОВСКИ МОНАСТИР

ГРАДЕЧКИ ЧУКИ

Градечки Чуки е местност, разположена на около 4 км северно от Крива Паланка и се отличава с интересни останки от някогашен вулканизъм, представен от малки могили възвишения, вкаменени потоци лава, различни други вулканични форми, блокове и туфи.

КРИВА РЕКА

Крива Река е най-дългата река в този регион, дълга е 75 км и е най-големият приток на Пчиня по площ на басейна (1002 km²). Извират в Осоговската планина, северно от Царев връх, на 1932 метра надморска височина и се влива в Пчиня при село Клевчовце, на 294 метра надморска височина.

СТАНЕЧКИ ВОДОПАД

Станечкият водопад се намира на Козя река, в северната част на Осоговската планина, близо до селото Станци, а от Крива паланка е на около 8 километра.

ЦЪРКВА „СВ. ДИМИТРИЙ“ – КРИВА ПАЛАНКА

Представява трикорабна псевдобазилика, с открит притвор от запад и северозапад и ниска полукръгла апсида от изток. Църквата е построена с големите усилия на градските пионери и самия основател Давид Йерей през 1833 г., както показва надписът над западната входна врата. Непосредствено до храма се намира Енгеровата къща, където през 1817 г. е открито първото килийно училище. През 1935 г. от южната страна на храма е издигната камбанария. Вътрешността на църквата е изписана през 1887 г. от зографа Димитър Андонов Папрадишки. Иконостасната конструкция е богато украсена с природни, панорамни и флорални мотиви и пейзажи.

СКИТ СВЕТИ ЙОАКИМ ОСОРОВСКИ - С. ГРАДЕЦ

Обектът се намира на 7 км северно от Крива паланка, в атара на селото Градец. Според легендата светецът Йоаким Осоговски е живял уединено тук през втората половина на XI век, преди да се премести в Бабин дол, където днес се намира неговият манастир. Днес местността е организирана дестинация за посещение на туристи и подходящо място за организиране на културни дейности сред природата. На това място има паметник в чест на светеца, както и сцена за провеждане на различни културни събития. В близост до скита се намира археологическият обект Градище с останки от късната античност и средновековието. В селото се намира и църквата Св. Никола от 19 век, а в близост до него се намира старото училище, което е пригодно за настаняване на туристи.

ГРАДСКИ МУЗЕЙ - КРИВА ПАЛАНКА

Градският музей в Крива Паланка е сравнително нова местна инициатива, създадена през октомври 2011 г. Сградата, в която се помещава музеят, датира от 1926/27 г. и е една от най-старите сгради в града. Музеят разполага с постоянна етнологжа, историческа и археологическа експозиция, която представя наследството на града. Общо колекцията на музея наброява около 2500 предмета. Като част от музея има магазин за сувенири с богат асортимент от артикули, отразяващи културното наследство на Крива Паланка и Северна Македония.

КРИВОПАЛАНЕЧКА КРЕПОСТ

Градската крепост е построена през 1634 г. от турския везир Байрампаша, като военно укрепление за защита на кервани, пътници и войски от набези през Кривопаланското дефиле. Така нареченият царски път, по който са пътували султани, важни личности, търговци и стоки, поради което е бил от голямо икономическо и стратегическо значение за турската държава и за връзката на Македония с Мала Азия. Създаването на градското ядро е от първостепенно значение за турската власт. Градските стени били много високи и масивни. Крепостта е имала четириъгълна форма, с около 4000 квадратни метра и 4 кули от всички страни. В крепостта имало керван – навес, който побирал 500 коня, 50 къщи, джамия, хамам, хамбари и други съоръжения за почивка и снабдяване на пътниците. Крепостта се охранявала от 200 войника с градско знаме и 10 оръдия. На входа пък е поставена мраморна плоча, върху която са написани 12 стиха. Това културно-историческо наследство, въпреки че е паметник на културата от национално значение, днес е почти напълно разрушено и от него са останали само разрушени зидове.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА НАСТАНЯВАНЕ

Манастирът Свети Йоаким Осоговски със своите бази за настаняване и условията, които предлага е един от най-оборудваните и добре уредени манастирски комплекси в страната и е пример за манастирски туризъм по най-съвременните стандарти. Манастирският комплекс разполага с около 130 модерно оборудвани легла, от които 50 са в Старата къща, а останалите са апартаменти в Новата къща.

МОТЕЛ-РЕСТОРАНТ ВИЛА ЛУЛА

Мотел-ресторант вила Лула, се намира на няколко минути от центъра на гр. Крива Паланка в посока ГКПП Деве Баир, разположен в тиха част в полите на Осоговската планина. Мотелът разполага с една двойна, една тройна и две стаи с френски легла.

КОМПЛЕКС ТРЪНОВСКИ ВЯТЪР

Комплекс Тръновски вятър се намира в село Търново, на около 9 км от Крива Паланка. Разполага с 8 стаи, 4 бунгала, басейн, паркинг, а в рамките му функционира и традиционен ресторант. Комплексът разполага и с детска площадка.

ВИЛА АННА МАРИЯ

Вила Анна Мария се намира в селото Дурачка Река, Крива паланка На около 1000 метра надморска височина, само на 2 км от Крива Паланка. През самото село минава река Дурачка. Разполага с 10 стаи, обзаведени с модерно обзавеждане, включително санитарни възли за всеки апартамент поотделно, оборудвани със съвременна санитария и високо ниво на хигиена и педантичност. Общият капацитет е 30 гости, вилата разполага със столова с кухня, а срещу вилата се намира етно ресторант Воденица. Местоположението на самата вила и дворното пространство предоставя прекрасна гледка и места за кафе или покрит кът за приготвяне с каменно барбекю с пейки и маса.

ВИЛА СВЕТА ВОДА

Вила Света вода се намира в Осоговската планина в атара на село Бъс на 1300м надморска височина сред красива природа, където можете да пиете домашна ракия, вино или сок. Намира се на около 9 км от центъра на Крива Паланка.

ВИЛА ОАЗА МИРА - РУГИНЦЕ

Вилата се намира в село Ругинце. Имотът е изграден от камък по висок стандарт и дава на гостите усещането, че са у дома си. Разполага с три спални и може да побере максимум 6 души. Разполага с телевизор, климатик и Wi-Fi. Вилата разполага с паркинг. Има баня и тоалетна, оборудвана кухня. Вилата разполага и с външна лятна кухня със скара и пещ за пица за гости. Вилата разполага с открит басейн за летния сезон.

ЗАВЕДЕНИЯ ЗА ХРАНЕНЕ

ЕТНО ХАН ВОДЕНИЦА 3

Община Крива Паланка може да се похвали и с прекрасен етно ресторант Воденица 3, който е един от най-посещаваните в момента и се намира на двата бряга на река Дурачка, т.е. реката минава през средата на ресторанта, само на 2 км от града, в село Дурачка река. Разполага с 3 красиви комплекса, подходящи за всякакви тържества.

ЕТНО РЕСТОРАНТ КАЛИН КАМЪК

Етно ресторант на 12 км от Крива Паланка сред красива природа. Ханът е разположен на 1500 метра надморска височина в Осоговската планина с красива гледка и вкусни македонски специалитети.

РЕСТОРАНТ БОРЧЕ

Ресторант Борче е модерен ресторант в Крива Паланка. С капацитет от петдесет места предлага комбинация от модерни и традиционни ястия в модерна обстановка. Ресторантът предлага приятна атмосфера за малки тържества и тържества. Намира се на 3 километра от центъра на града.

“MINT-KITCHEN & BAR”

“Mint-kitchen & bar” се намира в центъра на град Крива Паланка, създаден е за ежедневна наслада от вкусна храна, приятна атмосфера и отлично обслужване. Уникалният интериорен дизайн, богатото меню за всеки вкус, бързото обслужване на персонала и положителната енергия, която предава на всеки гост са само част от нещата, които правят това място идеално за среща на първо сутрешно кафе, семейни обеда, работни срещи или за дълги разговори с приятели.

ELLITE PIZZA & LOUNGE BAR

Елит е модерна пицария, която предлага модерни специалитети в модерно проектирана обстановка. Има капацитет от петдесет места и е отличен за тържества и събития. Намира се на 1 км от центъра на града.

ОБЛАЧЕ

Модерен ресторант с капацитет над 100 гости. Предлага модерни и традиционни ястия. Подходящи за по-големи тържества и тържества. Разполага и с покрита лятна градина за по-големи тържества през летния период.

СЪБИТИЯ МЕЖДУНАРОДНА ХУДОЖЕСТВЕНА КОЛОНИЯ „СВЕТИ ЙОАКИМ ОСОГОВСКИ“

През 1987 г. по решение на Полошко-Кумановския митрополит господин Кирил е създадена Международната художествена колония „Св. Йоаким Осоговски“. Днес тази художествена колония работи под патронажа на манастира и се подпомага от Министерството на културата. За повече от двадесет години тя успява да събере над двеста известни имена от света на изкуството от всички континенти, като същевременно са създадени над петстотин произведения на изкуството. Колонията се провежда традиционно всяка година от 5 до 20 септември, в манастира. Участници в работата на тази художествена колония са по покана на Съвета на колонията. Всеки поканен участник е длъжен да остави две творби за фонда на колонията, съгласувано с организатора. Традиционно всяка година се излагат творби, създадени в колонията.

ФОЛКЛОРЕН СЪБОР „СВЕТИ ЙОАКИМ ОСОГОВСКИ“

Фолклорният събор „Свети Йоаким Осоговски“ е фестивал с международен характер и се провежда на 28 и 29 август в Крива Паланка.

ПИВТИЯДА

По повод честването на големия християнски празник Богоявление - Водици, Община Крива Паланка организира манифестацията „Пивтияда“. Манифестацията се организира за първи път през 2010 г. Събитието се провежда на 19 януари на площада в Крива Паланка, след церемонията по хвърляне на кръста във водите на Крива Река.

ТРОМЕГА

Традиционна среща на границата между Северна Македонија, Сърбия и България, в атара на селото Голеш, който се празнува на 12 юли (Петровден). Съборът се организира от планинарските дружества от трите гравитиращи към границата общини Крива Паланка, Босилеград и Кюстендил и е с участието на организации, институции и местни власти от трите страни.

4М

ПСД Руен, няколко поредни години през месец май е организатор на международния алпинистки трансверсала 4М. Туристическата пътека е част от международната връзка с туристически пътеки (според легендата от XI век) на четиримата духовни братя отшелниците Св. Йоаким, Св. Йоан, Св. Прохор и Св. Габриел. Пътеката започва от Лесновския манастир (Пробищип) и завършва при Осоговския манастир (Крива Паланка).

МЕЖДУНАРОДЕН ТЕАТРАЛЕН ФЕСТИВАЛ „СВЕТИ ЙОАКИМ ОСОГОВСКИ“

Община Крива Паланка в сътрудничество с Културния дом и манастира Св. Йоаким Осоговски, в рамките на своите програмни цели за популяризиране на потенциала чрез развитие на културата, организира Международния театрален фестивал „Свети Йоаким Осоговски“. Фестивалът се провежда традиционно всяка година от 15 до 22 септември. Първото издание на фестивалът е било през 2009 г.

НЕВЕСТИНСКОТО ПОКЛОНЕНИЕ НА Св. ТЕОДОР ТИРОН

В село Конопница, което е буквално свързано с града, има традиция, която е подновена преди няколко години и е поклонението на Св. Теодор Тирон. Снахите и свекървите идват в църквата Св. Теодор Тирон на поклонение, за да получат благословия за семейството. Условие за участие е младата булка да се омъжи между двете Тодорови съботи. В рамките на това събитие се избира най-добрата ракия и най-постната баница.

ТРАНСВЕРСАЛА ЦАРЕВ ВРЪХ

ПСД РУЕН, традиционно всяка година, през втората половина на юни, организира трансверсала Царев връх, т.е. изкачването на Царев връх. Трансверсалата започва от Крива Паланка, през манастира Св. Йоаким Осоговски отива в Люлки, след това Света вода, Тошино боище, ПТЦ Калин Калин камък, връх Калин камък, Алтън чешма и до връх Царев връх.

РУЕН

Традиционно изкачване на най-високия връх на Осоговската планина - Руен (2252 м.н.в.). Изкачването се организира през първата половина на септември и също е организирано от ПСД Руен. Изкачването на Руен става с разрешително, поради факта, че върхът се намира на границата между Северна Македонија и България.

МЕЖДУНАРОДЕН ТУРНИР ПО ТЕНИС НА МАСА

Турнирът се провежда на 8 октомври по повод освобождението на Крива Паланка. В турнира участват най-добрите играчи до 18 години от балканските страни. Това е едно от най-големите спортни събития в региона, което по своето качество и масовост с всяка изминала година получава все по-голямо утвърждаване.

РАЛИ „КАЛИН КАМЪК“

На 24 май традиционно се провежда спортно събитие Рали „Калин камък“ в чест на Всеславянските просветители св. св. Кирил и Методий. Събитието има шоу характер и се провежда под мотото „Да опознаем красотите на Осоговската планина“. Дължината на маршрута е 64 километра, 80 процента от маршрута е асфалтиран път, денивелацията е 1500 метра с най-високата точка Царев връх (2085 метра надморска височина). Пътеката започва от площада в Крива Паланка, минава през красивите пейзажи на Осоговската планина и се простира през следните райони: Крива Паланка - Мождивняк - Острец - Бари - Костадиница - Бабина чешма - Царев връх - Алтън чешма - Калин камък – езерото – манастир „Св. Йоаким Осоговски“ – Крива Паланка. Събитието се организира от Община Крива Паланка и Сдружението на гражданите Авто мото клуб „Оф роуд Осогово“.

МАНИФЕСТАЦИЯ „ШОПСКА СОФРА“

„Шопска софра“ е ежегодното събитие, което се провежда в Крива Паланка с цел опазване на местното гастрономическо богатство. Традиционните рецепти са документирани и се обръща голямо внимание на кулинарните умения на по-младите поколения при приготвянето на традиционни ястия от Осоговската планина и по-широкия шопски регион. Събитието се провежда на 8 октомври, деня на освобождението на Крива Паланка. Сред най-известните гастрономически специалитети се открояват „Кривопаланечки симит“, „Сарамаклия“, Паланечка пастърма и много други. Специалитетите, които се приготвят за събитието „Шопска софра“ са до голяма степен зависими от местния климат, като хранителни продукти, тяхното отглеждане, прибиране на реколтата, традиционния начин на сушене, съхраняване, консервиране и всеки един от тези процеси оказва значително влияние при окончателното приготвяне на традиционни ястия.

МАНИФЕСТАЦИЯ „ВСИЧКИ ЦВЕТОВЕ НА ДЖАЗА“

„Всички цветове на джаза“ е проява, която се провежда всеки септември от 2017 г. Организатор на събитието е „Център за аудиовизуални изкуства“, чиято концепция е джаз концерти и създаване на произведения на изкуството, които се даряват на Градския музей, създавайки богата колекция от модерно изкуство. Провежда се на различни места в Крива Паланка с участието на артисти от страната и чужбина.

МУЗИКАЛЕН ФЕСТИВАЛ „JOYFEST“

„Joyfest“ е музикален рок фестивал, който се провежда всяка година в края на август като част от многото дейности, посветени на патрона на града Св. Йоаким Осоговски. Досега фестивалът има 8 издания и голям брой музикални звезди, които са се представили като: Баяга и Инструктори, Бени, Елтен, Фулиш Грийн, Coqueering Lion, Нокаут, Суперхикс, Ален Ислямович с групата Кад би био Било дугме, IQ, Area, Van Gogh, Ribja Chorba, Тамара Тодевска, Игор Джамбазов, Тони Зен, Влатко Стефановски и много други. Организатори на събитието са Организационният комитет на фестивала и Община Крива Паланка.

ДЕТСКИ МУЗИКАЛЕН ФЕСТИВАЛ „ПЕЕЩО СИМИТЧЕ“

„Пеещо Симитче“ е детски музикален фестивал, който има за цел да популяризира най-малките музикални таланти от Община Крива Паланка. Има традиция от повече от 2 десетилетия, като беше успешно обновена преди няколко години. Голяма част от песните са истински хитове, които фестивалът издава под формата на CD, за да може да ги слушате и след самия фестивал. Събитието традиционно се провежда в края на годината (ноември-декември), а организатори са Център за аудио-визуални изкуства в сътрудничество с Община Крива Паланка и НУ Център за култура Крива Паланка.

МЕЖДУНАРОДЕН ДЕТСКИ ФЕСТИВАЛ „ПАЛАНЕЧКА ТРОЙКА“

„Паланечка тройка“ е детски фестивал, получил името си от едноименното автентично хоро от този край. Целта на този фестивал е да се развие любовта към фолклора у най-малките, да се научат да го възпитават и поддържат и да го представят в чужбина. На фестивала участват участници в детски фолклорни групи от страната и чужбина на възраст от 9 до 14 години. Проявата започва с дефиле през града и изпълнение на групите и съставите на площад „Кърпошово въстание“. Това събитие се провежда през летния период на годината, някъде в средата на юни, и се организира от НУ Център за култура Крива Паланка.

Този материал е създаден и се поддържа със съдействието на Европейския съюз чрез Програмата Interreg-IPA за трансгранично сътрудничество между Република България и Република Северна Македония , ССИ № 2014TC1615CB006. Съдържанието на този материал е отговорност единствено на Община Кюстендил и по никакъв начин не може да се счита, че отразява гледната точка на Европейския съюз или Управляващия орган на Програмата.